

KESTÄVÄN KEHITYKSEN AGENDA2030 TIEKARTTA – ASKELEMERKIT KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN

Turun kaupungin toinen VLR raportti

Sisällys

KESTÄVÄN KEHITYKSEN AGENDA2030 TIEKARTTA – ASKELEMERKIT KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN	1
Turun kaupungin toinen VLR raportti	1
Pormestarin tervehdys	4
Tiivistelmä	5
Johdanto	6
Kaupungin toimintaympäristö.....	7
Yleistä.....	7
Kunnan avaintehtävät ja merkittävät muutokset toimintaympäristössä	7
Strategia ja pormestariohjelma johtamisen välineenä	8
Agenda2030 toimeenpano Turussa.....	11
Yleistä.....	11
Ensimmäisessä VLR-arviointiraportoinnissa tunnistetut kehittämiskohteet	11
Tehdyt toimenpiteet ja systemaattinen eteneminen	12
Kestävä kehitys kaupungin strategiseksi tavoitteeksi.....	12
Läpileikkaavat periaatteet ja kaupungin arvot Agenda2030 toimeenpanossa	14
Kaupungin arvot.....	15
Toisen VLR arviointimenettelyn työskentelyprosessi	15
Raportin rakenne	15
Avainindikaattoreiden valinta	16
Työskentelyprosessi ja osallistaminen	16
Raportin julkaisu	16
Seuranta	16
Agenda2030 tiekartta – askeleet kestävään tulevaisuuteen	17
Läpileikkaavat tavoitteet.....	18
Läpileikkaavien kestävyystavoitteiden visio ja tavoitteet Turussa	19
Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana	20
Merkittävimmät ohjausasiakirjat:.....	20
Merkittävimmät sitoumukset ja verkostot	21
Kaupungin nykyiset toimenpiteet.....	22
Ekologinen kestävyys.....	24
Ekologisen kestävyuden visio ja tavoitteet Turussa.....	26
Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana	26
Merkittävimmät ohjausasiakirjat:.....	27

Kaupungin nykyiset toimenpiteet.....	27
Sosiaalinen kestävyys.....	28
Sosiaalisen kestävyuden visiot ja tavoitteet Turussa	30
Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana	31
Merkittävimmät ohjausasiakirjat:.....	32
Kaupungin nykyiset toimenpiteet.....	32
Taloudellinen kestävyys	35
Taloudellisen kestävyuden visiot ja tavoitteet Turussa	37
Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana	38
Merkittävimmät ohjausasiakirjat:.....	39
Kaupungin nykyiset toimenpiteet.....	39
Johtopäätökset ja jatkotoimenpiteet	41
Termit	42
Lyhenteet	43
Litteet.....	44

Pormestarin tervehdys

Turku jatkaa aktiivista ja systemaattista työtään kestävän kehityksen edistämiseksi. Kaupunki julkaisi vuonna 2020 ensimmäisten kaupunkien joukossa kestävän kehityksen tavoitteiden arviointiraportin, joka saa nyt jatkoa. Ilokseni olen huomannut, että kaupungit ympäri maailman ovat alkaneet arvioida ja raportoida Agenda2030 toimeenpanoa paikallistasolla yhä enemmän. Kestävyys siirtymä toteutetaan suurelta osin kaupungeissa ja haluamme jatkossakin toimia esimerkkinä maailmanlaajuisten kestävyys haasteiden ratkaisemisessa.

Turun kaupungin vahva ja pitkäjänteinen sitoutuminen Agenda2030 periaatteisiin ja tavoitteisiin näkyy uudessa, helmikuussa 2022, päivitettyssä kaupunkistrategiassa Turku 2030-luvulla, uudessa pormestariohjelmassa sekä niiden toimeenpanossa ja suunnitelmissa entistä selvemmin. Toimimalla kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti kaupunki uudistuu ja kasvaa niin, että luomme kokonaisvaltaista hyvinvointia ja elinvoimaa luonnon kantokyvyn rajoissa. Tavoitteenamme on saavuttaa kaikki YK:n Agenda 2030 kestävän kehityksen kaupunkitasoista tavoitetta vuoteen 2030 mennessä ja seuraamme edistymistä säännöllisesti. Tämä arviointiraportti keskittyy kaupungin tulevaan kestävyystyöhön ja toimii samalla kaupungin Agenda2030 tiekarttana.

Elämme keskellä suuria globaaleja haasteita, jatkuvia muutoksia ja kriisejä, joihin meidän on sopeuduttava. Muutos on aina myös mahdollisuus kehittyä, oppia ja löytää uudenlaisia ratkaisuja ja toimintatapoja. Uudistamalla kestävästi ja toimimalla yhdessä voimme muuttaa kehityksen kulkua ja saavuttaa myös parhaat tulokset.

Turussa merkityksellinen elämä ja kestävä elämäntapa kulkevat käsi kädessä.

Minna Arve

Pormestari

kuva + julkaisija / tekijätiedot: Anna Bertoft, Noora Orvasto, Björn Grönholm

Tiivistelmä

Vuonna 2020 Turun kaupunki toteutti ensimmäisen paikallistason kestäväen kehityksen arviointimenettelyn edelläkävijäkaupunkien joukossa. Paikallistason arviointimenettely (Voluntary Local Review, VLR) on New Yorkin kaupungin alulle panema aloite kaupunkien saamiseksi mukaan toteuttamaan seitsemäätoista YK:n kestäväen kehityksen tavoitetta.

Turun ensimmäinen VLR-raportti käsitteli YK:n kestäväen kehityksen tavoitteiden toteutumista kaupungissa ja pyrki luomaan selkeän kuvan kaikkien Agenda 2030 17 tavoitteen sisällöistä ja antamaan konkreettisia esimerkkejä kaupungin roolista ja mahdollisuuksista edistää tavoitteiden saavuttamista. Turun toisessa raportissa tarkastellaan kaupungin kestäväen kehityksen toimintaympäristön muutoksia ja luodaan askelmerkit tavoitteiden toteuttamiselle vuoteen 2025 ja 2030 mennessä.

Kaupungin toisessa VLR-raportissa pääpaino on tulevaisuudessa. Tämä siksi, että kaupungissa on tapahtunut useita merkittäviä muutoksia: johtamisjärjestelmää ja organisaatorakennetta on uudistettu, kaupungin strategia on päivitetty, laadittu uusi pormestariohjelma sekä luotu uusia kärkihankkeita ja suunnitelmia.

Kaupungin ensimmäisessä VLR arviointiraportissa tunnistettuja kehittämiskohteita on saatu edistettyä ja yleisesti ottaen Turku on hyvää vauhtia saavuttamassa tai jo saavuttanut suuren osan kestäväen kehityksen tavoitteista. Toinen VLR-raportti toimii kaupungin Agenda2030 tiekarttana. Tiekartta kertoo mihin asioihin kaupunki keskittyy ja millä aikataululla ja toimenpiteillä työ etenee, jotta saavutamme kaikki kestäväen kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.

Kaupungin Agenda2030 tiekartta näyttää tulevat askelmerkit ja ohjaa meitä kohti kestävää tulevaisuutta sekä 2025 välitavoitteita.

Valittujen kestäväen kehityksen avainindikaattoreiden ja täydentävien indikaattoreiden sekä säännöllisen raportoinnin avulla voimme jatkossa myös todentaa ja seurata kaupungin edistymistä systemaattisesti sekä tarvittaessa reagoida muutoksiin. Agenda2030 viitekehityksen nivominen osaksi kaupungin normaalia päätöksentekoa, budjetointia, toiminnan suunnittelua ja seuranta jätkuu.

Johdanto

Agenda 2030 on YK:n jäsenmaiden sopima toimintaohjelma maailman laajuisen kestävän kehityksen edistämiseksi. Se pitää sisällään 17 kestävien yhteiskuntien rakentumista ohjaavaa tavoitetta, jotka on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteissa huomioidaan kaikki kolme kestävän kehityksen pääosa-alueita: ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Kaupunkien rooli kestävän kehityksen tavoitteiden paikallisina edistäjinä ja maailmanlaajuisina vaikuttajina on merkittävä. Kaupungit toteuttavat arviolta noin 2/3 osaa Agenda2030 kestävän kehityksen tavoitteista.

Turun kaupunki toteutti ensimmäisen paikallistason kestävän kehityksen arviointimenettelyn vuonna 2020 edelläkävijäkaupunkien joukossa. Paikallistason arviointimenettely (Voluntary Local Review, VLR) on New Yorkin kaupungin alulle panema aloite kaupunkien saamiseksi mukaan toteuttamaan seitsemäätoista YK:n kestävän kehityksen tavoitetta. Pelkät tavoitteet eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitsemme tietoa edistymisestä ja askelmerkit tavoitteiden toteuttamiseksi.

Vuonna 2020 julkaistu Turun ensimmäinen VLR-raportti käsitteli YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista kaupungissa ja pyrki luomaan selkeän kuvan kaikkien Agenda 2030 17 tavoitteen sisällöistä ja antamaan konkreettisia esimerkkejä kaupungin roolista ja mahdollisuuksista edistää tavoitteiden saavuttamista. Ensimmäisellä raportointikerralla tarkasteltiin, miten työ kestävän kehityksen edistämiseksi ilmenee kaupungin strategiassa ja toiminnassa. Raportin avulla saatiin luotua kuva kaupungin lähtötilanteesta kestävän kehityksen kontekstissa.

Turun toisessa raportissa tarkastellaan kaupungin kestävän kehityksen toimintaympäristön muutoksia ja luodaan askelmerkit tavoitteiden toteuttamiselle vuoteen 2025 ja 2030 mennessä. Pääpainopiste kaupungin toisessa VLR-raportissa on tulevaisuudessa. Tämä siksi, että kaupungissa on tapahtunut useita merkittäviä muutoksia: johtamisjärjestelmää ja organisaatorakennetta on uudistettu, kaupungin strategia on päivitetty, laadittu uusi pormestariohjelma sekä luotu uusia kärkihankkeita ja suunnitelmia. Kaupunkistrategia, Turku 2030-luvulla, sisältää kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteet vuoteen 2030 asti. Pormestariohjelma on laadittu vuosille 2021–2025 ja se sisältää merkittäviä kestävän kehityksen edistämisen suunnitelmia ja toimenpideohjelmia, kuten kaupungin viisi kärkihanketta. Kaupungin nykyiseen toimintaympäristöön vaikuttavat myös kansallisesti merkittävät käynnissä olevat muutokset: Sote-uudistus ja työllisyyspalveluiden järjestämisvastuun siirtyminen. Uudistukset vaikuttavat kaupungin perustoiminnan laajuuteen ja tuleviin tehtäviin.

Toinen VLR-raportti toimii kaupungin Agenda2030 tiekarttana. Tiekartta kertoo mihin asioihin kaupunki keskittyy ja millä aikataululla ja toimenpiteillä työ etenee, jotta saavutamme kaikki kestävän kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Samalla määritellään yhteiset kestävän kehityksen kaupunkitasoiset tavoitteet ja VLR-mittarit, joiden edistymistä voidaan seurata ja raportoida jatkossa.

Turun kaupungin VLR-raportti kokoaa yhteen kaupungissa tehtävän kestävän kehityksen työn, vahvistaa kaupungin sisäistä ja poikkihallinnollista yhteistyötä, osaamista ja kompetenssia ja auttaa luomaan yhteisen vision kaupungin kestävän kehityksen tavoiteasetannasta ja tulevista toimista. VLR-raportti toimii myös hyvänä työkaluna kestävän kehityksen paikallisen tason tavoitteiden toteutumisen seurannassa ja niistä viestimisessä.

Kaupungin toimintaympäristö

Yleistä

Turku on Suomen vanhin kaupunki ja se täyttää vuonna 2029 täydet 800 vuotta. Ensimmäinen maininta Turusta (ruotsiksi Åbo) on vuodelta 1229. Turku on Suomen kuudenneksi suurin kunta ja Varsinais-Suomen maakunnan keskus.

Turku on elinvoimainen ja vetovoimainen kaupunki, jossa on monipuolinen elinkeinorakenne, korkea koulutus, kulttuuri- ja palvelutarjonta sekä kaunis saaristo. Turku houkuttelee matkailijoiden lisäksi myös asukkaita, opiskelijoita ja yrityksiä sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

Kaupungin tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius vuonna 2029 ja olla johtava ilmasto- ja luontokaupunki myös tulevaisuudessa.

Kunnan avaintehtävät ja merkittävät muutokset toimintaympäristössä

Globaalit kriisit

Gloaalien kriisien vaikutus koskettaa myös Turun kaupunkia konkreettisesti. Maailmanlaajuinen koronapandemia on vaikuttanut kaupungin toimintaan, talouteen ja palveluihin suuresti vuoden 2020 keväästä alkaen ja vaikutukset näkyvät vielä pitkään. Lisäksi tarvitaan suuri määrä uusia korjaavia toimenpiteitä koronan aiheuttamien vaikutusten korjaamiseksi. Koronapandemian kehitys ja uusien virusmuunnosten ennustaminen on edelleen haastavaa.

Myös keväällä 2022 alkanut Ukrainan sota tulee vaikuttamaan toimintaamme. Konkreettisia toimenpiteitä tehdään jo muun muassa pakolaisten vastaanottamisessa, avustamisessa sekä heidän kotouttamiseksi. Tähän työhön tarvitaan lisäresursseja. Kaupungin intressissä on saada perheet, lapset ja nuoret nopeasti kiinni normaaliin elämään eli päiväkoteihin, kouluihin ja harrastusten pariin. Lisäksi aikuisväestön työllistyminen on tärkeää. Nämä ja tulevat ennalta-arvaamattomat muutokset lisäävät kaupungin talouden ennustamisen epävarmuutta ja heijastuvat kaupungin palvelutoimintaan.

Kansalliset reformit

Kansallisella tasolla Suomessa on kaksi suurta kaupunkeihin vaikuttavaa uudistusta: Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus (Sote) sekä Työllisyyspalveluiden järjestämisuudistus. Nämä kaksi uudistusta vaikuttavat kaupungin tuleviin tehtäviin ja vastuisiin sekä sitä kautta kaupungin tulevaan toimintaympäristöön merkittävästi.

Sote-uudistus on suurin hallinnollinen reformi itsenäisyyden ajan Suomessa ja se tulee muuttamaan Turun kaupunkiorganisaatiota ja koko julkista sektoria merkittävästi. Uudistuksen myötä kaupunki luopuu sosiaali- ja terveys – sekä pelastustoimen palveluiden järjestämisvastuusta. Nämä vastuualueet siirtyvät jo perustetulle Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle vuoden 2023 alusta. On tärkeää, että uudet hallinnolliset rajat eivät heikennä kaupunkilaisten hyvinvointia, palveluita ja niiden saatavuutta.

Uudistuksen myötä Turun kaupunkiorganisaatio pienenee vuoden 2023 alussa hyvin merkittävästi. Noin viisi tuhatta kaupungin työntekijää siirtyy työskentelemään Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle, jossa tulee työskentelemään yhteensä noin 21 000 työntekijää. Kaupungin palvelukseen jää noin 6 000 työntekijää.

Toinen merkittävä muutos kaupungin toimintaympäristössä tulee olemaan työllisyyspalveluiden järjestämisvastuun siirtäminen valtiolta kaupungeille vuonna 2024. Muutos antaa kaupungille nykyistä suuremmat keinot tukea elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja kaupunkilaisten hyvinvointia. Muutoksen onnistuminen edellyttää huolellista valmistelua ja hyvää yhteistyötä nykyisten toimijoiden kesken.

Uusi johtamisjärjestelmä ja organisaatiomalli – Uusi Turku

Yllä mainittujen muutosten lisäksi kaupungin johtamisjärjestelmää ja organisaatorakennetta on uudistettu ja olemme siirtyneet kaupunginjohtajamallista pormestariin 1.8.2021 alkaen. Turun kaupungin uudessa poliittisessa johtamismallissa ja toimielinrakenteessa kaupungin ylintä johtoa edustavat valtuuston valitsema pormestari ja kolme apulaispormestaria. Ylintä päätösvaltaa käyttää edelleen kaupunginvaltuusto, jossa on 67 valtuutettua. Valtuutetut ja heidän varajäsenensä valitaan joka neljäs vuosi kunnallisvaaleissa. Valtuuston valitsema kaupunginhallitus vastaa kaupungin hallinnosta ja taloudenhoidosta sekä toimeenpanee valtuuston päätökset. Pormestari ja apulaispormestarit ohjaavat ja yhteensovittavat kaupungin toimintaa kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen päätösten mukaisesti.

Pormestarin alaisuudessa työskentelee kansliapäällikkö, joka vastaa konsernihallinnon toiminnan johtamisesta sekä kaupunginhallituksen alaisten asioiden valmistelusta ja täytäntöönpanosta. Vuonna 2023 Turun kaupunki muodostuu vapaa-ajan, kasvatuksen ja opetuksen, kaupunkiympäristön, työllisyyden ja konsernihallinnon kokonaisuuksista. Työntekijöitä uudessa Turussa tulee olemaan noin 6000 henkilöä entisen 11 000 sijaan. Uudistus vaikuttaa myös kaupungin talouteen merkittävästi ja sopeuttamistoimia tullaan tarvitsemaan.

Kaupungin johtoryhmään kuuluvat pormestarin lisäksi konsernihallinnon yksiköiden johtajat ja palvelukokonaisuuksien johtajat. Omistajaohjausjohtaja johtaa omistajaohjausyksikköä, jonka tehtävänä on tukea kaupungin johtoa omistajaohjauksessa sekä kaupunkikonserniin kuuluvien yhteisöjen koordinoinnissa ja valvonnassa. Turku konserniin kuuluu noin 60 tytäryhtiötä eli yhteisöjä, joissa kunnalla yksin tai yhdessä muiden kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen kanssa on määräämisvalta. Näistä tärkeimmät ja merkittävimmät yhteisöt on nimetty kaupungissa strategisiksi yhteisöiksi. Strategisten yhteisöjen liiketoiminta-alueet ovat seuraavat: asunto- ja kiinteistöliike-toiminta, elinkeino- ja osaamisluketoiminta, energia- ja infrastruktuuri liiketoiminta, matkailu- ja kulttuuriliiketoiminta, tietopalvelutoiminta ja tuotantoliiketoiminta. Tämän lisäksi kaupunki omistaa 3 vesihuolto-yhtiötä.

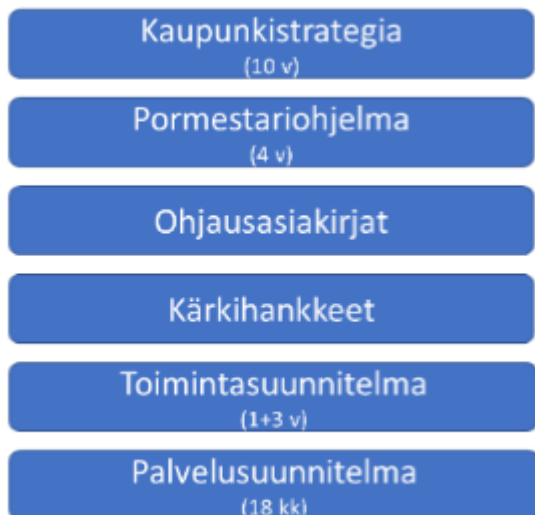
Strategia ja pormestariohjelma johtamisen välineenä

Johtamisen keskeisenä välineenä kaupungissa toimii strategia, joka päivitetään valtuustokausittain (4 vuoden välein). Turun kaupunkistrategia uudistettiin ja se hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 14.2.2022. Turku 2030-luvulla, kaupunkistrategia, on pitkän tähtäimen visio, joka kuvaa, miltä kaupunki näyttää vuonna 2030, mitkä ovat kaupungin toiminnan keskeiset päämäärät ja arvot sekä mihin periaatteisiin kaupungin henkilöstö ja luottamushenkilöt sitoutuvat toiminnassaan. Myös kaupunkilaiset ja sidosryhmät voivat sitoutua laadittuun strategiaan. Strategian keskeisenä tavoitteena on kaupunkilaisten hyvinvoinnin sekä kaupungin kilpailukyvyyn edistäminen kestäväällä tavalla.

Kaupungin uuden johtamismallin myötä kaupunkistrategian rinnalle laadittiin Pormestariohjelma, joka määrittää Turun valtuustokauden 2021–2025 painopisteet. Ohjelman ovat hyväksyneet kaikki Turun kaupunginvaltuustossa edustetut valtuustoryhmät. Strategian täytäntöönpano täsmentyy pormestariohjelmassa ja sen toimeenpanosuunnitelmassa sekä kaupungin kärkihankkeissa, joita uudistettiin muutoksen myötä. Kärkihankkeet toteuttavat sekä kaupunkistrategian, että pormestariohjelman tavoitteita.

Kaupunkitasoiset ohjausasiakirjat puolestaan tarkentavat strategisten tavoitteiden toteuttamista. Ohjausasiakirjoja ovat muun muassa kestävä kehityksen paikallistason arviointi (VLR), omistajapolitiikka, yleiskaava, ilmasto- ja ympäristöohjelma, hankintastrategia, asunto- ja maankäyttöohjelma ja vesihuollon kehittämissuunnitelma.

Kuva: kaupungin ohjausmalli

[Kaupungin kärkihankkeet](#)

Turun kaupungin kärkihankkeet uudistuivat vuoden 2022 alussa kaupunginhallituksen päätöksellä. Kärkihankkeita toteutetaan vuoden 2022 alusta vuoden 2025 loppuun. Kaupungilla on yhteensä viisi kärkihanketta. Keskustan kehittäminen ja Turun tiedepuisto kärkihankkeiden toteuttaminen jatkuu edelliseltä valtuustokaudelta. Pormestariohjelman myötä on luotu kolme uutta kärkihanketta. Uusiksi kärkihankkeiksi nousivat Osaamisen kärkihake, Yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja asuinalueiden tasapainoisen kehityksen kärkihanke (Yhteisöllinen Turku) ja Kulttuurin kärkihanke. Kärkihankkeilla tuetaan Pormestariohjelman tavoitteiden toteutumista, tavoitellaan parempaa valmiutta ja laaja-alaista yhteistyötä kaupungin eri palvelualueiden, kaupunkilaisten ja eri sidosryhmien kanssa sekä pyritään luomaan uusia palveluja ja vetovoimaa Turulle. Kärkihankkeilla toteutetaan kaupungin kannalta myös kaikkein keskeisimpiä kestävän kehityksen tavoitteita.

[Keskustan kehittämisen kärkihanke \(Turun keskusta on kaikkien kaupunginosa\)](#)

Keskustan kehittämisen kärkihankkeen tavoitteena on vahvistaa elinvoimaista kaupunkikeskustaa ja tehdä konkreettisia toimenpiteitä kaupungin Keskustavision 2050 tavoitteiden saavuttamiseksi. Kokonaisvaltaisella kaupunkikehityksellä vahvistetaan Turun keskustan kilpailukykyä ja vetovoimaa liiketoiminnan, matkailun, asumisen ja olemisen näkökulmista.

[Turun Tiedepuiston kärkihanke](#)

Turun Tiedepuiston alue on kaupunkiseudun merkittävin kasvua tukeva kaupunkikehityskohde. Kärkihankkeella tavoitellaan alueen kehittymistä kansainvälisesti kiinnostavana ja rohkean kokeilevana osaamiskeskittymä, joka on toiminnoiltaan monipuolinen ja logistisesti vetovoimainen. Kärkihankkeen tavoitteena on Kupittaa alueen työpaikkojen, palveluiden, asumisen, liikkumisen ja julkisen kaupunkitilan innovatiivinen kehittäminen yhteistyössä mm. yritysten ja korkeakoulujen kanssa. Keskeistä on mm. älyratkaisujen ja digitalisaation hyödyntäminen.

[Kulttuurin kärkihanke](#)

Kärkihankkeen tavoitteena on kehittää ja edistää taiteen ja kulttuurin toimintaedellytyksiä Turussa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Kärkihankkeen toiminta tukee kaupunkilaisten hyvinvointia ja alueen elinvoimaa. Kulttuuri on osa hyvää elämänlaatua ja jatkuvaa oppimista, ja kulttuurilla on erityinen merkitys hyvinvoinnin edistämisessä ja yksinäisyyden torjumisessa.

Osaamisen kärkihanke

Kärkihanke on tavoitteena on vahvistaa Turun alueen osaamista sekä kaupungin reagoitakykyä työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Kaupunkilaisten osaamisen vahvistaminen, uusien osaajien houkuttelu myös maailmalta ja osaamispotentiaalinn tunnistaminen ja käyttöön saaminen ovat hankkeen keskeisiä tavoitteita. Osaamisen kärkihanke toimenpiteet koskevat laajasti koko kasvatuksen ja koulutuksen kenttää varhaiskasvatuksesta korkeakouluun ja edelleen työ- ja elinkeinoelämään.

Yhteisöllinen Turku kärkihanke

Yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja asuinalueiden tasapainoisen kehityksen kärkihanke on panostaa asuinalueiden tasapainoiseen kehittämiseen tiiviissä yhteistyössä järjestökentän, asukkaiden ja yritysten kanssa, sekä tukea turkulaisten mahdollisuuksia lisätä hyvinvointiaan sekä tehdä ja kasvaa yhdessä omaleimaisilla asuinalueilla. Hankkeen ydin on yhteisöllisyys ja osallisuus, joita toteuttamalla Turku on elinvoimainen, kaunis, kestävä ja inklusiivinen.

Kärkihanke toimenpiteillä vahvistetaan Turun elinvoimaa ja ratkotaan laajalla kumppanuudella yhteiskunnallisia haasteita. Haasteita ovat mm. yksinäisyys, mielenterveyden ongelmat, syrjäytyminen, liikkumattomuus sekä alueellinen eriytyminen. Ilmiöihin vaikuttamisella kaupunki voi saavuttaa isoja inhimillisiä ja taloudellisia hyötyjä.

Agenda2030 toimeenpano Turussa

Yleistä

Kansainväliset sopimukset ohjaavat valtioiden ja sitä kautta myös kuntien toimintaa. Keskeisimpiin kansainvälisiin sopimuksiin kuuluu Agenda 2030 ja sen esittämät kestävän kehityksen tavoitteet. Suomen valtio on sitoutunut Agenda2030 toimeenpanoon ja raportoi säännöllisesti edistymisestään. Suomi on monella mittarilla mitattuna jo saavuttanut suurimman osan kestävän kehityksen tavoitteista. Haasteita on kuitenkin etenkin kulutus- ja tuotantotavoissa, ilmastonmuutoksen torjumisessa, merien ja vesistöjen tilassa, luonnon monimuotoisuuden köyhtymisessä sekä globaalissa vastuunkannossa. Kaupungeilla on merkittävä rooli kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa paikallistasolla.

Turun kaupunki on uudessa strategiassaan sitoutunut saavuttamaan Agenda2030 kestävän kehityksen paikallistason tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Turku on vahva ilmastokaupunki ja edelläkävijöiden joukossa toteuttamassa myös toisen merkittävän sopimuksen, Pariisin ilmastosopimuksen tavoitetta rajoittaa ilmaston lämpeneminen 1,5 celsiusasteeseen. Turussa ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutoksen seurauksiin, biodiversiteetistä huolehtiminen resurssiviisauden ja kiertotalouden keinoin sekä asukkaiden hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat tärkeimmät kärjet kestävän kehityksen edistämässä ja sisältyvät pormestariohjelmaan. Näitä teemoja edistetään kärkihankkeiden ja vahvan ohjauksen keinoin. Ilmasto- ja ympäristöpolittikan ohjaus, uudet ohjaavat asiakirja ja tiekartat kiertotalouden edistämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi antavat vahvan signaalin näiden teemojen merkityksestä Turun kaupungille. Yleisesti ottaen Turku on hyvää vauhtia saavuttamassa tai jo saavuttanut suuren osan kestävän kehityksen tavoitteista.

Ensimmäisessä VLR-arviointiraportoinnissa tunnistetut kehittämiskohteet

Kaupungin ensimmäinen VLR-arviointiraportti julkaistiin vuonna 2020. Ensimmäisen VLR-raportoinnin perusteella tunnistetut kehittämiskohteet liittyivät kaupungin kestävän kehityksen tavoiteasetantaan, mittaamiseen ja edistymisen todentamiseen. Yhteisesti sovittua kaupunkitasoista mittaristoa ei ollut ja myös datan saatavuus tuotti haasteita systemaattisen seurannan toteuttamiseksi. Tavoitteista heikoimmin edistyneet tai puutteellisesti seuratut tai ohjattuja olivat tavoite 5 sukupuolten tasa-arvo, tavoite 14 vedenalainen elämä, 15 maanpäällinen elämä ja tavoite 12 vastuullista kuluttamista.

Lisäksi todettiin, että Agenda2030 viitekehys tulisi nivoa tiiviimmäksi osaksi kaupungin strategiaa ja ohjausasiakirjoja sekä normaalia päätöksentekoa, budjetointia, toiminnan suunnittelua ja seurantaa.

Kestävän kehityksen edistäminen johdonmukaisesti paikallisella tasolla vaatii yhteisiä tavoitteita, säännöllistä ja systemaattista seurantaa, koko kaupunkiorganisaation vahvaa sitoutumista ja laajaa osallistamista. Kaupunkiorganisaation ja ulkopuolisten sidosryhmien laajempi osallistaminen ja kaupunkilaisille suunnattu tiedottaminen ja viestintä kaupungin kestävyystavoitteista jäi vähäiseksi ensimmäisen arviointikerran toteutuksessa (osittain koronapandemiasta johtuvista syistä) ja siihen pitää panostaa jatkossa.

Tehdyt toimenpiteet ja systemaattinen eteneminen

Kaupunki on jatkanut systemaattista työtään kestävän kehityksen edistämiseksi tehtyjen huomioiden perusteella ja integroinut Agenda2030:n osaksi kaupungin uutta strategiaa ja seurantaa. Pitkän tähtäimen tavoitteilla varmistetaan kaikkien kestävän kehityksen tavoitteiden tasainen eteneminen, vaikka jokaiseen tavoitteeseen ei voida panostaa samanaikaisesti. Kestävä kehitys toteutuu vasta kun kaikki oleelliset tavoitteet on saavutettu.

Uuden Pormestariohjelman teemat ja kaupungin kärkihankkeet vahvistavat kestävän kehityksen toimeenpanoa kaupungissa. Pormestariohjelmalla sisältää myös rasismien vastaisen sitoumuksen. Lisäksi Turun kaupunginhallitus on tehnyt päätöksen kaupungin kestävän kehityksen raportoinnin jatkamisesta.

Kestävä kehitys kaupungin strategiseksi tavoitteeksi

Turun kaupungin 2022 päivitetty strategia vahvistaa entisestään kaupungin pitkäjänteistä sitoutumista Agenda2030 periaatteisiin ja tavoitteisiin. Uudessa kaupunkistrategiassa YK:n kestävän kehityksen tavoitteet on sanoitettu selvästi ja otettu kaupungin strategiseksi tavoitteeksi. Kaupungin tavoitteena on saavuttaa kaikki 17 kestävän kehityksen kaupunkitasoista tavoitetta vuoteen 2030 mennessä. Tätä tavoitetta varten määriteltiin kansallisiin ja kansainvälisiin tavoitteisiin yhteensopivat kaupunkitasoiset kestävyystavoitteet ja askelmerkit, joilla tavoitellaan kuntalaisten ja ympäristön hyvinvointia sekä taloudellista kestävyyttä.

VLR-arviointiraportti toimii myös strategiaa täydentävänä ohjausasiakirjana ja kaupungin Agenda2030 tiekarttana. Turun kaupungin kestävän kehityksen paikallistason arvioinnin VLR-mittarit määritellään vuoden 2022 aikana ja niiden edistymistä seurataan säännöllisesti. Vuosittaisen sisäisen seurannan ja raportoinnin lisäksi edistymisestä raportoidaan YK:lle säännöllisesti. Seuraava raportointi vuonna 2025 sisältää katsauksen välitavoitteiden saavuttamisesta ja edistymisestä valittujen mittareiden mukaisesti.

Kaupunkistrategian ja Pormestariohjelman teemat tukevat kestävän kehityksen edistämistä vahvasti. Kaupungin kasvun on oltava inhimillisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä. Edistämme kaikkien ihmisten yhdenvertaista kohtelua ja tasa-arvoa kaupunkilaisten keskuudessa ja kaupungin toiminnassa. Kaupungin tavoitteina ovat sujuva arki, laadukkaat palvelut, viihtyisä ja turvallinen asuinympäristö ja kiinnostavuus kaupunkina. Kaupungin taloutta hoidetaan kestäväällä tavalla hyvinvointi ja palvelut turvaten. Turun vetovoimaa koulutus-, kulttuuri ja tapahtumakaupunkina vahvistetaan aidon yhteistyön voimin. Osaamis- ja koulutustason nosto lisää turkulaisten hyvinvointia. Lisäksi olemme edelläkävijä ilmastoteoissa ja edistämme siirtymää perinteisestä taloudesta kohti kiertotaloutta. Luonto on Turulle tärkeä voimavara ja luonnon monimuotoisuutta vaalitaan ja elvytetään.

Taulukko: Kaupunkistrategian, pormestariohjelman ja ohjausasiakirjojen linkitys kestävän kehityksen pääosa-alueisiin.

Kestävän kehityksen pääosa-alue	Kaupunkistrategia	Pormestariohjelma ja kärkihankkeet	Strategiset ja muut merkittävät ohjausasiakirjat
<p>Läpileikkaavat tavoitteet</p> <p>11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt</p> <p>16 Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta</p> <p>17 Yhteistyö ja kumppanuus</p>	<p>Kestävä tulevaisuus</p> <p>Kansainvälinen Turku</p>	<p>Kestävän kasvun Turku</p> <p>Kansainvälisyys ja verkostot – Turku, kokoaan suurempi maailmalla</p> <p>Jatkuvasti parempi Turku</p>	<p>Kaupungin tärkeimmät sitoumukset & verkostot</p> <p>Yleiskaava 2029</p> <p>Kävelyn ja oleilun kehittämisohjelma 2029</p> <p>Turun pyöräilyn kehittämisohjelma 2029</p> <p>Henkilöstöstrategia 2022–2025</p> <p>Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma</p> <p>Turun kaupungin Digi ja datastrategia</p> <p>Turun kaupungin yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma 2022–2023 – Turku kuuluu kaikille</p> <p>Osallisuuden toimintamalli</p>
<p>Ekologinen</p> <p>6 Puhdas vesi ja sanitaatio</p> <p>7 Edullista ja puhdasta energiaa</p> <p>13 Ilmastotekoja</p> <p>14 Vedenalainen elämä</p> <p>15 Maanpäällinen elämä</p>	<p>Luontokaupunki Turku</p>	<p>Hiilineutraali ja resurssiviisas Turku</p>	<p>Ilmastosuunnitelma 2029</p> <p>Turun kiertotalouden tiekartta – Kohti resurssiviisasta yhteiskuntaa 2020</p> <p>Luonnon monimuotoisuusohjelma LUMO</p> <p>Itämerihaaste</p> <p>Saaristomeri-ohjelma</p> <p>Hulevesiohjelma</p>
<p>Sosiaalinen</p> <p>1 Ei nälkää</p> <p>2 Ei köyhyyttä</p> <p>3 Hyvinvointia ja terveyttä</p> <p>4 Hyvä koulutus</p> <p>5 Sukupuolten tasa-arvo</p> <p>10 Eriarvoisuuden vähentäminen</p>	<p>Sujuvaa arkea</p> <p>Hyvinvoivat asukkaat</p> <p>Laadukasta koulutusta</p> <p>Aktiivinen kulttuurikaupunki</p>	<p>Hyvinvoinnin edistäminen ja palveluiden kehittäminen</p> <p>Matkailu ja saavutettavuus – Tapahtumien Turku</p> <p>Kulttuurin kärkihanke</p> <p>Osaamisen kärkihanke</p> <p>Yhteisöllinen Turku</p>	<p>Laaja hyvinvointikertomus ja suunnitelma</p> <p>Turun osaamisen visio</p> <p>Toimenpideohjelma syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sosiaalisesti kestävän kasvun edistämiseksi</p> <p>Suunnitelma asunnottomuuden vähentämiseksi</p> <p>Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma</p> <p>Lähiövisio ja ohjelma</p> <p>Turku liikuttaa kaikkia - tulevaisuuden linjaukset</p> <p>Turun liikuntapaikkaverkon ja liikuntakulttuurin kehittämiseksi</p> <p>Turun kaupungin kulttuurilupaus</p> <p>Asunnottomuusohjelma</p> <p>Aluetyön toimintamalli</p> <p>Turvallisuussuunnitelma</p>
<p>Taloudellinen</p> <p>8 Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua</p> <p>9 Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja</p> <p>12 Vastuullista kuluttamista</p>	<p>Elinvoimainen ja kasvava kaupunki</p>	<p>Edunvalvonta</p> <p>Turun talousraami 2021–2025</p> <p>Korkeakoulu yhteistyö, yritykset ja työllisyys – Onnistuva Turku</p> <p>Turun tiedepuiston kärkihanke</p> <p>Keskustan kehittämisen kärkihanke</p>	<p>Hankintastrategia</p> <p>Ilmastobudjetointi</p> <p>Omistajapolitiikka</p> <p>Keskustavisio 2050</p> <p>Merellinen Turku</p>

Keltainen=valmistelussa vihreä=toteutuksessa

Yleisesti ottaen kaupungin ohjausasiakirjoissa otetaan jo laajasti ja hyvin huomioon kestävän kehityksen pääosa-alueet ja tavoitteita, mutta YK:n kestävän kehityksen viitekehys ei ole toiminut asiakirjojen, suunnitelmien ja ohjelmien työstämisen pohjana.

Kaupungin strategiset konserniyhteisöt

Kaupungin strategiset konserniyhteisöt osallistuvat kaupungin tavoitteiden toteuttamiseen omassa toiminnassaan ja noudattavat kaupungin omistajaohjauksen periaatteita, hankintastrategiaa ja muita ohjeita. Konserniyhteisöt raportoivat säännöllisesti ja osallistuvat mm. ilmastotoimien raportointiin kaupungin ilmasto-ohjelman mukaisesti. Yhtiöiden tuloskortteihin lisättiin syksyllä 2021 mainintoja ilmastotavoitteista liittyen vuosien 2022–2025 tavoitteisiin. Alkuvaiheessa tavoitteet ovat käytännössä sanallisia huomioita siitä, miten yhtiöissä huomioidaan kestävä kehitys.

Konserniyhteisöt edistävät kestävästä kehitystä konkreettisin toimenpitein. Esimerkiksi raakaveden esikäsitteilylaitokselle Huittisiin on asennettu 1300 aurinkopaneelia, jotka tuottavat uusiutuvaa energiaa laitoksen tarpeisiin. Uusiutuvaa energiaa hyödyntämällä veden käsittelyssä Turun Seudun Vesi Oy edistää hiilineutraali Turku 2029 -tavoitteen saavuttamista.

Turku Energia on puolestaan käynnistänyt yhteistyössä Turun kaupungin kanssa metsittämishankkeen, jossa vuoden 2021 kesällä istutimme 4000 kuusta ja 1000 rauduskoivua Turun lentokentän pohjoispuolella sijaitsevaan vanhan maankaatopaikan ympäristöön. Metsitys tulee vahvistamaan alueen virkistyskäyttöä, lisäämään luonnon monimuotoisuutta ja kasvattamaan alueellista hiilinielua.

Arkea on tehnyt jo useita ilmastotekoja, joista viimeisempänä pienentänyt kouluruoan hiilijalanjälkeä korvaamalla osan kouluruoan nautan jauhelihasta vähäpäästöisemmällä vaihtoehdoilla.

Läpileikkaavat periaatteet ja kaupungin arvot Agenda2030 toimeenpanossa

YK:n yhteisenä päämääränä ja tärkeänä periaatteena on varmistaa, että kukaan ei jää Agenda2030 toimintaohjelman ulkopuolelle sekä mahdollistaa kaikkien väestöryhmien osallistuminen toimintaohjelman toteutukseen.

Turun kaupungin tavoitteena edistää kaupunkilaistensa kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä ehkäistä resurssien ja oikeuksien epätasaista jakautumista ja toimia oikeudenmukaisesti. Yksi kaupungin kärkihankkeista, Yhteisöllinen Turku, keskittyy myös syrjäytymisen ja alueellisen eriytymisen ehkäisemiseen ja vähentämään eriarvoisuutta. Kärkihanke sisältää sosiaalisesti kestävästä kaupunkikehityksen edistämisen, lähiöiden kehittämisen, asunnottomuuden vähentämisen tavoitteita sekä erityisesti lasten ja nuorten yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisen.

Kestävyysmurrosten toteuttaminen ei tapahdu hetkessä, vaan ne edellyttävät pitkäjänteistä päätöksentekoa. Poliittikkajohdonmukaisuus edellyttää yli vaalikausien ulottuvaa demokraattista päätöksentekoa sekä yhteisymmärrystä keskeisistä kestävyyskysymyksistä ja niihin liittyvistä tavoitteista. Paikallistasolla pitää ottaa huomioon myös kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita sekä sovittaa ne yhteen paikallistason tavoitteiden kanssa. Päätöksenteossa ja toimeenpanossa pitäisi lisäksi huomioida omien toimien vaikutukset muihin maihin ja tuleviin sukupolviin eli huolehtia globaalin vastuun toteuttamisesta.

Kaupunki pyrkii 2030 luvulle ulottuvan strategian ja strategian tavoitteiden sekä 2025 asti ulottuvan pormestariohjelman avulla varmistamaan kestävästä kehityksen paikallista poliittikkajohdonmukaisuutta sekä pitkäjänteistä päätöksentekoa ja tavoitteiden edistymisen seurantaa. Lisäksi kaupungin Agenda2030 tiekartan avulla viitoitetaan yhteistä tietä kohti kestävästä tulevaisuudesta. Kansainväliset sopimukset, kuten Pariisin ilmastositomuksesta toteutetaan osana kaupungin laajaa ilmasto-ohjelmaa.

Kaupungin arvot

Kaupungin arvot ovat osa kaupunkistrategiaa. Kaupunki ja sen palvelut ovat olemassa kaupunkilaisia varten ja tavoitteena on, että turkulaiset ovat kaikkein tyytyväisimpiä suurten kaupunkien asukkaita. Arvot ohjaavat toimintaamme ja kertovat meille, mikä on oikein ja mikä väärin, mikä tavoiteltavaa ja mikä on tärkeää.

Asukas- ja asiakaslähtöisyys: Arvostamme asukkaitamme ja asiakkaitamme. Tarjoamme laadukkaita ja helposti saatavia palveluja hyvällä asenteella kaikkia kunnioittaen. Kehitämme kaupungin palveluita ammattitaitoisesti yhdessä asukkaittemme, asiakkaittemme ja kumppaniemme kanssa.

Vastuullisuus ja yhdenvertaisuus: Toimimme kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, ja kannamme vastuamme viihtyisästä ja turvallisesta elinympäristöstä sekä tulevista turkulaisista. Teemme päätöksiä perustuen parhaaseen käytössä olevaan tietoon. Päätöksentekomme on johdonmukaista ja läpinäkyvää. Edistämme yhteisöllisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Uudistuminen ja yhteistyö: Uudistamme toimintaamme aktiivisesti ja arvostamme osaamista. Haluamme olla uutta luovia rohkeita edelläkävijöitä. Avainsana on yhteistyö, joka perustuu arvostukseen, avoimuuteen ja luottamukseen. Haluamme onnistua ja menestyä yhdessä.

Toisen VLR arviointimenettelyn työskentelyprosessi

Laajuus ja arvioinnin kohteet, raportin rakenne

Tässä raportissa määritellään kaupungin Agenda2030 tiekartta paikallistason kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumiseksi vuoteen 2030 mennessä. Raportissa keskitytään kaupungin merkittävimpien kestävää kehitystä edistäviin tuleviin keskipitkän (2025) ja pitkän (2030) aikavälin suunnitelmiin ja toimiin. Kaupunkistrategia sisältää kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteet vuoteen 2030 asti ja pormestariohjelma ulottuu vuoteen 2025 asti ja sisältää kaupungin kärkihankekokonaisuudet. Kaupungin tärkeimmät kestävän kehityksen edistämisen sitoumukset ja verkostot on myös koottu tähän raporttiin.

Turun kaupungin Agenda 2030 tiekartta kertoo mihin asioihin kaupunki keskittyy ja millä aikataululla ja toimenpiteillä työ etenee, jotta saavutamme kaikki kestävän kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Tiekartassa tunnistetaan myös vuoteen 2025 asetetut välitavoitteet ja tehtävät toimenpiteet.

Tiekartan laatiminen: Tiekartan tavoitteet ja kaupungin merkittävimmät toimenpiteet on kerätty pääosin kaupungin uudistettua strategiaa toteuttavista pormestariohjelmasta ja kärkihankeista sekä kaupungin merkittävimmistä ohjausasiakirjoista ja toimenpidesuunnitelmista/ohjelmista. Kaupungin ohjausasiakirjojen vaikutukset kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseen tunnistettiin ja niiden perusteella koottiin toimenpiteiden tiekartta tavoitteiden edistämiseksi. Erityisesti keskityttiin niihin tavoitteisiin, joita ei ole Suomessa saavutettu, joihin kuntatasolla voidaan vaikuttaa ja jotka ovat Turun painopisteiden mukaisia.

Raportin rakenne

Raportissa kestävyystavoitteita ja toimenpiteitä tarkastellaan kestävän kehityksen kolmen pääosa-alueen mukaisesti; sosiaalinen kestävyys, ekologinen kestävyys ja taloudellinen kestävyys. Lisäksi on tunnistettu läpileikkaavat kestävän kehityksen tavoitteet sekä periaatteet, jotka koskevat kaupungin koko toimintaa. Kestävän kehityksen 17 päätavoitetta on jaettu näiden osa-alueiden alle.

Jokaisen osa-alueen alussa kerrotaan, mitkä kestävän kehityksen päätavoitteista sisältyvät osa-alueeseen ja myös tavoitteen sisältö yleisesti. Lisäksi jokaisen tavoitteen kohdalla on kerrottu tarkemmin mikä kaupungin rooli tavoitteen toteuttamisessa käytännössä on.

Yleiskatsauksen lisäksi jokainen osa-alue sisältää Turun kaupungin strategiasta johdetun vision ja kaupungin tavoitteet sekä merkittävimmät tulevat suunnitelmat ja toimet, joilla osa-alueen tavoitteita edistetään.

Lisäksi osa-alueiden alla on lista kaupungin merkittävimmistä asiaa edistävästä ohjausasiakirjoista. Monet kaupungin ohjausasiakirjat vaikuttavat useisiin kestäväen kehityksen tavoitteisiin samanaikaisesti. Sama koskee kaupungin toimenpiteitä. Tässä raportissa nostetut asiat on pyritty tuomaan sen kestäväen kehityksen pääkokonaisuuden alle, johon ne vaikuttavat eniten.

Raporttiin on myös koottu kaupungin merkittäviä toimenpiteitä edellisen raportointikerran ja nykyisen raportin kirjoittamisen välillä 2020–2022.

Avainindikaattoreiden valinta

Kaupungin ensimmäinen VLR-raportti, joka julkaistiin vuonna 2020, sisälsi silloisen kaupunkistrategian indikaattoreita ja mittareita. Kaupungin uudessa päivitettyssä strategiassa myös strategian mittarit ja seurannan indikaattorit ovat osin muuttuneet. Kaupungin kestäväen kehityksen avainindikaattoreiksi (VLR-mittarit) on tunnistettu xx kpl indikaattoreita, joita seurataan pitkällä tähtäimellä eli vuoteen 2030 asti. Täydentäviä indikaattoreita saatetaan tarpeen mukaan täydentää tai muuttaa, mikäli kaupungin kestäväen kehityksen tavoitteita päivitetään uuden valtuustokauden ja strategian, pormestariohjelman tai uusien ohjausasiakirjojen vuoksi.

Työskentelyprosessi ja osallistaminen

Raportin kokoamiseen ovat osallistuneet kaupungin merkittävimpien ohjausasiakirjojen vastuuhenkilöt, strategijahtaja, palvelukokonaisuuksien asiantuntijoita ja kärkihankejohtaja sekä tietopalvelut ja viestintä.

Kaupungin pormestaristo ja kaupunginhallitus ovat xx hyväksyneet raportin sisällön osaltaan.

Raportin julkaisu

Raportti julkaistaan kaupungin verkkosivuilla ja se toimitetaan myös YK:n VLR-tietokantaan vuoden 2022 lopussa. Tarkat VLR-mittarit määritellään ja julkaistaan vuoden 2022 syksyllä ja ne liitetään osaksi tätä VLR-raporttia, liitteeksi x.

Seuranta

Kaupunginhallituksen päätöksen mukaisesti kaupunki raportoi seuraavaksi vuonna 2025 YK:lle VLR-arviointiraportin muodossa ja seuraa tavoitteiden ja toimenpiteiden edistymistä vuosittain osana strategiaraportointia ja määriteltyjen VLR-mittareiden mukaisesti.

Agenda2030 tiekartta – askeleet kestävään tulevaisuuteen

Raportissa kuvataan miten Turku omalla toiminnallaan edistää YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista ja miten kaupungin omat tavoitteet linkittyvät agendaan. Agenda 2030 tiekartta kertoo mihin asioihin kaupunki keskittyy ja millä aikataululla ja toimenpiteillä työ etenee, jotta saavutamme kaikki kestävä kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.

Jotta kestävyysmurros saadaan toteutettua pitää kaupungin aktivoida ja kannustaa oman organisaationsa lisäksi asukkaitaan ja muita sidosryhmiä osallistumaan esim. ilmaston muutoksen hillintätoimiin. Muutos vaatii kaikkien kuntalaisten sitoutumista ja mahdollisuutta osallistua sopivalla tavalla.

Tulevaisuuden kestävä kunta ottaa kaikessa toiminnassaan, tarkemmin sanottuna suunnittelussa, budjetoinnissa, päätöksenteossa ja toimeenpanossa, samanaikaisesti huomioon ihmisen, ympäristön ja talouden.

Läpileikkaavat tavoitteet

Tavoitteet numero 11, 16 ja 17 ja lisäksi digitalisaatio on tunnistettu kaupungissa läpileikkaaviksi teemoiksi. Tavoite 11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt sisältävät yltäasolla koko kaupungin toiminnan. Myös tavoitteet 16 Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta sekä 17 Yhteistyö ja kumppanuus ovat läpileikkaavia teemoja, joita toteutetaan kaupungin kaikessa toiminnassa. Lisäksi Agenda2030:n yleiset periaatteet kuten LNOB (leave no one behind), politiikkajohdonmukaisuus ja pitkäjänteisyys, globaali vastuu ja Turun kaupungin arvot ohjaavat kaupungin kaikkea toimintaa. Myös koronakriisistä palautuminen ja Ukrainan sota ovat tärkeitä teemoja, jotka koskettavat kaupungin kaikkien palvelualueiden toimintaa.

11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt: Tavoitteessa 11 halutaan taata kaupunkien taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kasvu. Puolet maailman väestöstä asuu kaupungeissa, joten niillä on merkittävä rooli kestävän kehityksen toteuttajina. Kestävä kaupunkiympäristö on turvallinen ja tarjoaa riittävästi kohtuuhintaisia asuntoja, edullisen ja kestävän liikennejärjestelmän sekä peruspalvelut kaikille tuhoamatta samalla kulttuuri- ja luonnonperintöä tai aiheuttamatta haitallisia ympäristövaikutuksia. Suomessa väestörakenne, maahanmuutto ja alhainen syntyvyys aiheuttavat haasteita. Lisäksi alueiden eriytyminen, segregatio ja huono-osaisuuden kasautuminen sekä erityisesti nuorten lisääntyvät ongelmat ovat riskejä kaupungin turvallisuudelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille.

Kaupungit vaikuttavat tavoitteeseen maankäytön, suunnittelun, kaavoituksen ja rakentamisen keinoin esim. rakentamalla infraa, osallistamalla asukkaita ja tarjoamalla edullisia vuokra-asuntoja. Myös palveluiden toteuttaminen, alueiden hoito, liikennesuunnittelu, joukkoliikenne, lähiympäristön viihtyvyys ovat tärkeitä osa-alueita.

16 Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta: Tavoitteessa 16 varmistetaan kaikille oikeuspalvelut ja rakennetaan vastuullisia, väkivallattomia ja toiminnaltaan läpinäkyviä instituutioita. Päämääränä ovat rauhalliset yhteiskunnat, joissa kunnioitetaan ihmisoikeuksia. Joustava ja osallistava päätöksenteko sekä korruption ehkäisy sisältyvät tavoitteeseen.

Kaupungit vaikuttavat kaavoituksen ja rakentamisen avulla turvallisen ja viihtyisän kaupunkiympäristön luomiseen. Kaupungit ovat myös lähidemokratian tärkeimpiä toimijoita Suomessa ja kuntien päätöksillä, ja päätöksenteon toteuttamisella on vaikutuksia tavoitteeseen. Kaupungit vaikuttavat asukkaiden luottamukseen koskien julkista hallintoa, yhteiskuntarauhaa ja demokraattista yhteiskuntaa erityisesti kaikkien asukkaiden mahdollisuuksilla osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin.

17 Yhteistyö ja kumppanuus: Tavoitteessa 17 keskeistä on vahvistaa kestävän kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta ja haastaa kaikki aktiiviseen yhteistyöhön. Valtion ja kuntien kannalta tärkeintä on kestäväan kehitykseen kytkeytyvän politiikan johdonmukaisuuden varmistaminen. Myös julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan välisten kumppanuuksien edistäminen on olennaista.

Kaupunki vaikuttaa tavoitteen toteuttamiseen rakentamalla kumppanuuksia ja yhteistyötä paikallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Läpileikkaavien kestävyystavoitteiden visio ja tavoitteet Turussa

Kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteena on uudistua ja kasvaa kestävästi sekä toimia aktiivisesti Agenda2030 edistämiseksi. Tämä tarkoittaa, että kaupunki ottaa päätöksenteossa ja toimeenpanossa huomioon päätösten vaikutukset ympäristölle, ihmisille ja taloudelle sekä seuraa edistymistä säännöllisesti. Tavoitteena on saavuttaa kaikki 17 kestävä kehityksen tavoitetta vuoteen 2030 mennessä.

Kuuntelemme ja kohtaamme nykyisiä ja tulevia kaupunkilaisia sekä tarjoamme aitoja keinoja osallistua ja vaikuttaa palveluihin ja päätöksentekoon. Osallisuuden keinoja kehitetään jatkuvasti ja niitä ovat esimerkiksi asukasbudjetti, kansalaisraadit tai lapsivaikutusten arviointi. Hyvinvointialue ja kolmas sektori ovat tärkeitä yhteistyökumppaneitamme.

Turku haluaa olla kansainvälisesti tunnettu toimija kestävä kaupunkikehityksen, liikenteen, kulttuurin ja koulutuksen saralla. Kaupunki ymmärtää globaalia toimintakenttää ja tarttuu aktiivisesti uusiin mahdollisuuksiin ja työskentelee tiiviissä yhteistyössä yhteistyökumppaneiden, kuten korkeakoulujen ja elinkeinoelämän kanssa.

Kaupungin menestyminen ja kasvu tarkoittavat uusia asukkaita, uusia yrityksiä ja uusia työpaikkoja, jotka tuovat verotuloja ja investointeja. Kaupunkikehitys tarkoittaa kaupungin rakentumista ja rakentamista tukemaan tätä kasvua, luomalla viihtyisää asuin- ja yritys ympäristöä ja rakentamalla kestävä, energiatehokasta kaupunkiympäristöä. Kaupungin kestävä kasvu tarkoittaa, kaupungin tiivistämistä täydennysrakentamalla hyvien joukkoliikenneyhteyksien varrelle, huomioimalla lähiluonnon ja viheralueiden merkitys niin viihtyvyyden kuin ilmastonmuutokseen varautumisen näkökulmasta. Lisäksi palveluverkkoa tarkastellaan uudet asuinalueet huomioiden. Kaupungin rakentumisessa turvallisuus on tärkeä osa sekä inhimillistä kestävyttä että viihtyvyyttä.

Turun kaupungin johtaminen pohjautuu luottamukseen, esimerkillä johtamiseen, avoimuuteen ja vuoropuheluun. Tavoitteena on entistä asiakaslähtöisempi toimintatapa ja sujuvat palvelut niin asiakkaille, asukkaille että yritys kentälle. Digitalisaation avulla kaupunki pyrkii helpottamaan kaupunkilaisten asiointia ja palveluiden saatavuutta. Omistajapolitiikallaan kaupunki ohjaa yhtiöidensä vastuullista toimintaa. Digitaalisuutta ja dataa hyödynnetään myös osana kaavoitusta, luvitusta, katujen ja katuverkon kunnossapitoa ja opastuksia.

Turku haluaa olla myös vetovoimainen työnantaja, joka arvostaa henkilöstön osaamista ja kannustaa ja tukee kaikkia oman osaamisen kehittämiseen. Kaupungin päätöksenteko perustuu tutkittuun tietoon ja edistämme hyvää tiedolla johtamisen kulttuuria. Resursoimme ja vakiinnutamme asukkaiden osallisuuteen liittyviä toimintamalleja kuten kansalaispaneelit. Asukasbudjetoinnin osuutta kasvatetaan, jotta kaupunkilaisilla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa oman asuinalueensa kehittämiseen. Lisäksi erityisesti nuorten osallisuutta halutaan vahvistaa, koska heillä ei ole vielä mahdollisuutta vaikuttaa äänestämällä.

Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana

Läpileikkaavia teemoja kuten kestävät yhteisöt, rauhaa ja oikeudenmukaisuutta, sekä yhteistyötä ja kumppanuutta edistettiin vuosien 2020–2022 välisenä aikana monella saralla. Digitalisaation strateginen kehittäminen sai lisäpontta Covid-19-viruksen myötä, kun fyysisiä palveluita jouduttiin sulkemaan ja monet palvelut siirtyivät joko osin tai kokonaan digitaalisten kanavien kautta käytettäviksi.

Kaupunkitasoista digitaalista perustaa vahvistettiin aloittamalla asiakkuushallinta- sekä palveluja tuotetietojärjestelmien rakentamiset vastaamaan asiakaskeskeisen ja dataan pohjautuvan johtamisen tarpeita. Samalla kun suomi.fi-maksujen käyttöä laajennettiin, valmistui vuoden 2020 aikana esitys kaupungin tulevaksi liiketoimintamalliksi. Ensimmäiset askeleet digitaalisessa vuorovaikutuksessa tulivat käyttöön suomi.fi-viestien myötä hankinnoissa ja työllisyyspalveluissa. Asiakkaan yhtenäiseen käyttäjäkokemukseen tähtää myös tehty linjaus keskittää sähköisiin asiointipalveluihin tunnistautumisen vaihtoehdot Tunnistamo-palvelun. Toiminnan digitalisoituminen näkyi myös Varaamo-palvelun laajentumisena kohti päämääräänsä, kun varattavien palveluiden joukkoon saatiin ensimmäiset henkilöresurssivaraukset. Vuoden 2020 aikana laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta ns. saavutettavuuslaki laajeni koskemaan kaikkia kaupungin palveluja. Kaupungin digitaaliset palvelut on saavutettavuusauditoitu ja suurelta osin korjattu palvelemaan kaikkia asukkaita yhdenvertaisesti. Samalla henkilöstön osaaminen on kehittynyt.

Kaupunkilaisia aktivoivaa, hyvää ja laadukasta arki- ja elinympäristöä toteutettiin kaavoituksella, kunnossapidolla sekä suunnittelu- ja investointiohjelmien kautta. Kaupunkiympäristön laadullista kehitystä seuraavassa kyselyssä turkulaiset olivat tyytyväisimpiä juomaveden laatuun.

Kaupungistumistrendi oli edelleen vahva v. 2021, joskin koronapandemian aikana muutto kehyskuntiin on lisääntynyt. Kysyntä kerrostaloasunnoista jatkui suurena ja rakentaminen on jatkunut vilkkaana. Vuonna 2021 valmistui yhteensä 1771 asuntoa, mikä on 271 asuntoa vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2021 on aloitettu 2923 asunnon rakentaminen, joka on 226 enemmän kuin vuonna 2020. Vuonna 2021 myönnettiin rakennusluvat 3369 asunnolle, mikä on 193 enemmän kuin vuonna 2020. Myönnetyn kerrosalan määrässä, uudiskerrostalojen määrässä ja uusien asuntojen määrässä tehtiin kaikkien aikojen ennätys Turussa vuonna 2021.

Luovutuskelpoisia asuinkerrostalo- ja elinkeinotontteja on 3 vuoden tarpeisiin, pientalo- ja rivitalojen tonttireservi riittää 2 vuoden tarpeisiin. Konserniyhtiöille on luovutettu 30.380 k-m2 rakennusoikeutta, noin 22 % tavoitetta enemmän. Kaikki luovutukset ylittivät 2,5 %:lla maanmyyntitulotavoitteen.

Merkittävimmät ohjausasiakirjat:

- [Digi- ja datastrategia 2021](#) ->
- [Henkilöstöstrategia 2022–2025](#)
- [Lapsiystävällinen kunta 2018](#) ->
- [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020–2023](#)
- [Turun kaupungin omistajapolitiikka 2022- 2025](#)
- [Osallisuuden toimintamalli 2020](#) ->
- [Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2022–2023](#)
- [Turun pyöräilyn kehittämisohjelma 2029](#) 2018-2029
- [VLR-raportti 2020](#) ->
- [Yleiskaava 2029](#) 2020-2029

Merkittävimmät sitoumukset ja verkostot

Kansainväliset verkostot

- Global Covenant of Mayors
- ICLEI (Local Governments for Sustainability)
- GCCC (Green Circular Cities Coalition)
- Green City Accord
- CDP – Disclosure Insight Action
- IASP (International Association of Science Parks and Business Areas)
- Urban Transitions Alliance
- WHO Healthy Cities network
- Open and Agile Smart Cities

Pohjoismaiset ja kansalliset verkostot

- CLC – Climate Leadership Coalition
- Nordic Smart City Network
- MAL-verkosto
- 6-kaupunki verkosto
- SITRA
- FISU

Eurooppalaiset verkostot

- EU Covenant of Mayors for Climate and Energy
- Eurocities
- EU City Mission
- Itämeren kaupunkien liitto (UBC)
- Uuden Ajan Hansaliitto
- Itämerihaaste, the Baltic Sea Challenge
- Ystävyyskaupungit: 1946 Bergen (Norja), Göteborg (Ruotsi), Århus (Tanska), 1953 Pietari (Venäjä), 1958 Gdansk (Puola), Constanza (Romania), Rostock (Saksa), 1963 Varna (Bulgaria), 1967 Köln (Saksa), 1971 Szeged (Unkari), 1976 Bratislava (Slovakia), 1992 Firenze (Italia), 2008 Tartto (Viro)

Kaupungin nykyiset toimenpiteet

[Digi- ja datastrategia](#) Turun tavoitteena on olla maailman moderneimmin johdettu kunta vuoteen 2029 mennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa tietojohtamiseen perustuvaa asukas- ja asiakaslähtöisen toimintakulttuurin luomista. Asukkaille ja yrityksille tämä näkyy yhtenäisenä Turkuna, jossa palvelut ja elinympäristö rakentuvat asiakkaiden tarpeiden ympärille. Toimintaympäristömuutosten vaikutukset ja asiakkaan kokemus palveluista ja niiden saavutettavuudesta ohjaavat palveluiden kehittymistä

[Henkilöstöstrategia 2022–2025](#) Tavoitteena on, että Turku on vetovoimainen työnantaja. Henkilöstön osaamista arvostetaan ja kannustetaan ja tuetaan oman osaamisen kehittämiseen. Panostetaan henkilöstön hyvinvointiin.

[Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020–2023](#) Suunnitelmassa tarkastellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin nykytilaa ja heille tarjottavia palveluita. Tämän lisäksi tuodaan esiin suunnitellut toimenpiteet hyvinvoinnin kehittämiseksi ja kasvattamiseksi. Turun kaupunki haluaa olla lapsiystävällinen sekä houkutteleva kaupunki perheen perustamisen näkökulmasta. Turku toteuttaa Suomen UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -toimintamallia. Turku on valinnut erityisiksi painopisteikseen lapsen oikeuksien ja lasten osallisuuden tunnetuksi tekemisen ja edistämisen. Suomen UNICEF on myöntänyt Turulle Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen.

[Lapsiystävällinen kunta](#) Turun kaupunki haluaa olla lapsiystävällinen kaupunki, ja toteuttaa Suomen Unicefin Lapsiystävällinen kunta -toimintamallia. Turku on valinnut erityisiksi painopisteikseen lapsen oikeuksien ja lasten osallisuuden tunnetuksi tekemisen ja edistämisen.

[Osallisuuden toimintamalli](#) Osallisuuden toimintamallin tavoitteena on syventää ja vahvistaa kaupunkilaisilta saadun osallisuustiedon merkitystä päätösten valmistelu- ja suunnitteluprosesseissa. Sen lisäksi, että pyydetään asukaspalautetta saadusta palvelusta, varmistetaan palveluiden laatu ja oikea-aikaisuus käyttämällä asukastietoa palveluita suunniteltaessa. Tavoitteena resursoida ja vakiinnutetaan asukkaiden osallisuuteen liittyviä toimintamalleja, kuten kansalaispaneelit. Asukasbudjetoinnin osuutta kasvatetaan. Huolehditaan erityisesti nuorten osallisuudesta.

[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2022–2023](#) Asiakstarpeiden entistä parempi ja yksilöllisempi huomiointi asukkaiden sujuvan arjen mahdollistamiseksi on koko kaupungin uuden pormestareihin perustuvan johtamisjärjestelmän tavoitteena. Myös yhdenvertaisuus- ja tasa- arvonäkökulmien entistä paremmaksi huomioimiseksi tarvitaan monenlaista uuttakin tietoa niin päätöksenteon kuin palvelujen entistä paremman tiedolla johtamisen pohjaksi

[Turun kaupungin omistajapolitiikka 2022–2025](#) on kaupungin strategisen johtamisen väline, jonka tavoitteena on edistää Turku -konsernin päätöksenteon johdonmukaisuutta, suunnitelmallisuutta ja omaisuuden arvon säilymistä. Omistajapolitiikka -asiakirjaa sovelletaan säätiöitä lukuun ottamatta vain yhtiömuotoiseen omistamiseen.

[Turun pyöräilyn kehittämisohjelma 2029](#) Pyöräilyä edistetään panostamalla pyöräilyn olosuhteisiin ja mahdollisuuksiin nostamalla nykyisen pyöräilyinfran tasoa ja täydentämällä pyöräilyverkostoa, parantamalla pyöräpysäköinnin tasoa ja kattavuutta sekä panostamalla pyöräteiden kunnossa- ja ylläpitoon.

[VLR-raportti](#) Kaupunki seuraa kestävän kehityksen tavoitteiden edistymistä ja Agenda2030 toimeenpanoa säännöllisesti valitsemillaan mittareilla sekä raportoi YK:lle kestävän kehityksen vapaaehtoisen paikallistason arviointiraportin VLR-muodossa. Kaupungin kolmas VLR-raportti laaditaan vuonna 2025.

[Yleiskaava 2029](#) Yleiskaavan avulla kaupunki ohjaa kaupunkiympäristön ja liikenneratkaisujen kehittämistä sekä eri toimintojen yhteensovittamista. Kunnan laatima yleiskaava ohjaa asemakaavoitusta ja muuta tarkempaa suunnittelua. Yleiskaavaehdotuksen merkittävin yleistavoite on Turun aseman, vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen. Muut yleistavoitteet koskevat kestävästä kehitystä, eheytyvää kaupunkirakennetta, eriarvoisuuden torjumista, ekologisia verkostoja ja kaupunkiluonnon monimuotoisuutta, matkailua ja virkistystä, esteettömyyttä, logistiikkaa ja saavutettavuutta kaikilla liikennemuodoilla. Yleiskaavan asukas- ja työpaikkatavoitteet ovat 220 000 asukasta ja 115 000 työpaikkaa.

Ekologinen kestävyys

Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttamista luonnon kantokykyyn. Osa-alueen ydinasioita ovat biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen sekä ekosysteemien toimivuuden ja uusiutumiskyvyn varmistaminen sekä kulutustottumusten muuttaminen. Ekologiseen kestävyteen eli ympäristön tilaan ja hyvinvointiin vaikuttavat kestävä kehityksen tavoitteet: 6, 7, 12, 13, 14, 15.

Luonnon monimuotoisuuden heikentyminen uhkaa myös kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista. Luontokadossa ei ole kyse vain ympäristön tilasta. Luontokato uhkaa hyvinvointia, talouden vakautta ja resilienssiä. On kyse myös eettisestä periaatteesta jättää tuleville sukupolville samanveroiset mahdollisuudet ja resurssit kuin mitä meillä on käytössämme. Biodiversiteettikato vaikuttaa myös ruoka- ja vesiturvaan. Luonnon monimuotoisuuden taloudellista arvoa ei ole otettu huomioon budjettilaskelmissa ja luonnonvarojen hupeneminen johtaa konflikteihin ja vaikuttaa näin myös turvallisuuteen.

6 Puhdas vesi ja sanitaatio: Tavoitteen 6 tarkoituksena on varmistaa puhtaan juomaveden saanti, kestävä käyttö ja sanitaatio kaikille. Veden saastuminen ja vesipula ovat edelleen yleisiä ongelmia maailmalla. Suomessa tavoite on suurelta osin saavutettu. Suurimmat haasteet liittyvät vesistöekosysteemien suojelemiseen ja saastumisen ehkäisemiseen (pintavedet, pohjavedet, järvet, joet, meri) sekä vedenkulutuksen, puhdistamisen ja ravinnekierätyksen tehostamiseen.

Kaupunkitasolla kestävä vedenotto, veden riittävyys ja jäteveden käsittely ovat tärkeitä kehittämisen kohteita turvallisen juomaveden ja turvallisen hygieniatason varmistamiseksi myös jatkossa. Kaupungin toiminta sisältää vesihuollon järjestämisen ja kaupunki omistaa vesihuolto- ja viemärlaitoksia. Palvelujen laatu ja hintataso sekä jätevesien aiheuttama pintavesien kuormituksen vähentäminen edistää vesiensuojelua.

7 Edullista ja puhdasta energiaa: Tavoitteessa 7 pyritään varmistamaan edulliset, luotettavat ja uudenaikaiset energiapalvelut kaikille ja lisäämään uusiutuvan energian osuutta energianlähteistä. Suomessa tavoite on suurelta osin saavutettu. Tavoitteena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä edelleen lisäämällä uusiutuvien energiamuotojen osuutta, vähentämällä liikenteen päästöjä sekä varmistaa toimiva, edullinen ja turvallinen infrastruktuuri sekä omavaraisuus ja huoltovarmuus myös häiriötilanteissa. Sähkön tarpeen on ennustettu moninkertaistuvan tulevaisuudessa.

Kaupunki omistaa energiantuotantolaitoksia, tukee kestävä ja puhdasta energiantuotantoa sekä energiatehokkuuden parantamista. Uusia energiamuotoja hyödynnetään julkisissa liikenne- ja kuljetusratkaisuissa sekä kiinteistöissä. Myös kaupungin strategiset yhteisöt ovat sitoutuneet kaupungin ilmastotavoitteisiin ja vaikuttavat osaltaan tavoitteen saavuttamiseen.

13 Ilmastotekoja: Tavoitteessa 13 torjutaan ilmastonmuutosta ja lisätään sopeutumiskykyä sen vaikutuksiin. Tahtotilana on integroida ilmastonmuutosta koskevat toimet osaksi kansallista politiikkaa ja suunnittelua sekä lisätä tietämystä kaikilla yhteiskuntatasoilla. Vuonna 2015 maailman maat sitoutuivat Pariisin ilmastopöytäkirjalla pyrkimään toimiin, joilla ilmaston lämpeneminen rajoitetaan 1,5 asteeseen.

Ilmastonmuutoksen hidastaminen ja varautuminen, katastrofeihin ja riskitekijöihin sopeutuminen koskevat myös kaupunkia. Kaupungit vaikuttavat toimillaan hiilijalanjäljen suuruuteen ja päästöihin merkittävästi kaavoituksen, maankäytön, asumisen ja liikenteen, lämmityksen sekä rakentamisen kautta. Kaupungin rooli ilmastotietoisuuden lisäämisellä yhteiskunnassa on myös suuri.

14 Vedenalainen elämä: Tavoitteessa 14 suojellaan meriä ja merten tarjoamia luonnonvaroja sekä edistetään niiden kestäväää käyttöä. Suomessa haasteena ja tavoitteena on ehkäistä ja vähentää merten saastumista erityisesti maalla tapahtuvien toimintojen vaikutuksesta, kuten meriin päätyvien jätteiden ja ravinnekuormituksen kautta sekä suojella merten ja rannikkoalueiden ekosysteemejä.

Kaupungit vaikuttavat tavoitteen toteutumiseen muun muassa kaavoituksella, vesien suojelulla, jätteiden ja jätevesien käsittelyn tehostamisella, julkisten hankintojen ja investointien kautta sekä tutkimustoiminnan tukemisella ja yhteistyöllä.

15 Maanpäällinen elämä: Tavoitteessa 15 pyritään suojelemaan ja palauttamaan ennalleen maaekosysteemejä, edistämään niiden kestäväää käyttöä sekä pysäyttämään maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen. Nämä tavoitteet koskettavat myös Suomea eikä niitä ole saavutettu. Luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen Suomessa on huolestuttavaa. Huomiota kiinnitetään erityisesti metsien kestävään hoidon ja käytön, luontaisten elinympäristöjen säilyttämisen ja uhanalaisten lajien suojelemiseen. Myös ekosysteemeihin ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvien arvojen vahvistaminen ja käytännön toimenpiteet ovat tärkeitä.

Kaupungin vaikutuspiirissä on sen oma maantieteellinen alue sekä seudullinen yhteistyö. Kaupungilla on suuri mahdollisuus edistää ja turvata luonnon monimuotoisuutta alueellaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Kaupunki vaikuttaa tavoitteen toteuttamiseen mm. maankäytön suunnittelun ja ohjauksen, kaavoituksen ja rakentamismääräysten kautta. Kaupunki omistaa myös metsäalueita ja vastaa pilaantuneiden maa-alueiden kunnostamisesta.

Ekologisen kestävyysvisio ja tavoitteet Turussa

Kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteena on olla yksi maailman johtavista ilmasto- ja luontokaupungeista. Vuoteen 2029 mennessä kaupunki on saavuttanut hiilineutraaliuden ja toimillamme on kasvavassa määrin ilmakehää viilentävä vaikutus. Turulla on paljon kokoaan suurempi rooli ilmastonmuutoksen torjumisessa. Alueen asukkaat, yritykset ja yhteisöt ovat vahvasti mukana ilmastoratkaisujen luomisessa ja toteuttamisessa niin paikallisesti kuin kansainvälisesti. Samalla kaupunki on kuitenkin varautunut ilmaston lämpenemisen aiheuttamiin muutoksiin ja sään ääri-ilmiöihin.

Olemme edelläkävijä ilmastoteoissa ja edistämme siirtymää perinteisestä taloudesta kohti kiertotaloutta. Luonto on Turulle tärkeä voimavara ja luonnon monimuotoisuutta vaalitaan ja elvytetään. Kaupungin ilmasto-ohjelman päivityksessä suhteellisesti suurin päästövähennystavoite kohdistuu tulevalle kaudella liikenteeseen. Luonnon monimuotoisuus, rikas kaupunki- ja lähiluonto sekä alueen hiilinielut lisääntyvät, vaikka kaupungin väkimäärä kasvaa. Lähialueen luonnon hyvinvointi parantaa asukkaiden elämänlaatua ja tasaa voimistuneiden sääilmiöiden vaikutuksia. Luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseksi luomme ja toteutamme LUMO-ohjelmaa ja asetamme luontotavoitteen, joka pitää sisällään luonnon monimuotoisuuden ja lähiluonnon vahvistamisen sekä kaupunkivehreyden lisäämisen.

Saaristomeri voi paremmin ja suojelutoimia tehdään aktiivisesti. Saariston pääkaupunkina Turulla on erityinen vastuu ainutlaatuisen luonnon säilymisestä.

Kiertotalous luo Turun seudulla hyvinvointia ja uusia työpaikkoja, sekä vahvistaa alueen taloutta, joka toimii luontoa kunnioittaen. Ekologiset arvot ohjaavat kaavoitusta, rakentamista ja liikkumISRatkaisuja. Kestävä elämäntapa ja merkityksellinen elämä kulkevat Turussa käsi kädessä.

Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana

Vuosien 2020–2022 välisenä aikana Turussa on toteutettu lukuisia ekologiseen kestävyysvisioon tähtäviä toimenpiteitä. Vuonna 2020 luonnonympäristöjen kehittämiseksi ja turvaamiseksi oli käynnissä EU-rahoitteisia hankkeita. Luontokoulun käyttöön tulevan kodan suunnittelu kilpailutettiin ja hankita toteutettiin. Vieraslajitorjuntatyöt jatkuivat Ruissalossa ja Katariinanlaaksossa. Vuoden 2020 marraskuussa toteutettiin Ruissalossa lehmuskujanteiden lehmusistutukset Kansanpuistontielle ja kahdessa muussa kohteessa. Friskalanlahdella Pikku-Vihtilässä toteutettiin syyskuussa rantaniityn niitto ja murskaustoimet. Itämerihaasteen toimenpideohjelman 2019–2023 toimenpiteiden toteutus on käynnissä. Vuonna 2020 kaupunki oli mukana toteuttamassa 70 toimenpidettä.

Hiilineutraalius ja resurssiviisaus kärkihanke valmisteli laajassa alueellisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä Turun resurssiviisaan kiertotalouden tiekartan. Kaupunginhallitus hyväksyi tiekartan 22.11.2021 § 518. Valmistelukumppaneina ja osarahoittajina toimivat Sitra, ICLEI, Turun yliopisto ja Valonia. Tiekartan toimeenpano käynnistettiin yhteistyössä alueellisten kumppanien kanssa ja sitä tuettiin aktiivisella viestinnällä sekä laajentamalla ilmastotekojen verkkosivusto ja tietokanta myös kiertotaloustekojen yhteiseksi alustaksi. Samalla vahvistettiin ja kehitettiin edelleen myös ilmastojoukkueen ja -tekojen alustaa. Ympäristöministeriön tukemassa Taklataan ilmastoahdistus –hankkeessa luotiin ja käynnistettiin kansalaisille suunnattu konsernin yhteinen 1,5 asteen elämä kampanja, jolla voimautettiin kansalaisia ilmastotoimiin osana arkielämää. Investointien ilmasto- ja elinkaariohjausmallissa toteutettiin pilotteja ja käyttöönoton laajennus. Tällä luotiin pohjaa Pormestariohjelman mukaisen ilmastobudjetoinnin käynnistämiseksi. Ilmastobudjetin ensimmäinen versio valmistui osana Pormestarin talousarvioesitystä marraskuussa 2021 sisältäen noin 80 miljoonan euron ilmastoinvestoinnit osana konsernin talousarviokokonaisuutta vuodelle 2022.

Merkittävimmät ohjausasiakirjat:

- [Ilmastosuunnitelma 2029](#)
- [Turun kiertotalouden tiekartta – kohti resurssiviisasta yhteiskuntaa 2029](#)
- LUMO, luonnon monimuotoisuusohjelma (valmistelussa)
- [Turun kaupungin metsäsuunnitelma 2019–2029](#)
- [Hulevesiohjelma 2016->](#)
- [Itämerihaasteen toimenpideohjelma 2017 -2023](#)
- Saaristomeren suojelu 2022–2027 (valmistelussa)

Kaupungin nykyiset toimenpiteet

[Ilmastosuunnitelma 2029](#) Kaupungin 4/2022 päivitetty ilmastosuunnitelma on laaja-alainen ja kokonaisuus edistää kaikkia kestävä kehityksen pääosa-alueita. Kaupungin ilmastotavoitteet huomioidaan erityisesti maankäyttöä, energiaa, rakentamista ja liikkumista koskevassa päätöksenteossa. Varmistamme, että palvelut kannustavat kaupunkilaisia ja yrityksiä ympäristöystävällisiin ja kestäviin asumis- ja muihin ratkaisuihin, rakennusten energiatehokkuus huomioiden. Kaupunki edistää siirtymää kohti kiertotaloutta yhdessä muiden toimijoiden kanssa ja laatii toimeenpano- ohjelman sen tueksi.

[Perustamme Mälikkälän-Kuninkojan alueelle uusi luonnonsuojelualue](#) Luonnonsuojelualueen on tarkoitus olla toteutettu vuoden 2024 aikana.

[Turun kiertotalouden tiekartta – kohti resurssiviisasta yhteiskuntaa 2029](#) Resurssiviisaan kiertotalouden tiekartan toimeenpanoa vauhditetaan yhteistyössä kumppanien kanssa. Resurssiviisauden periaatteita ja kiertotalouden käytäntöjä toteutetaan koko konsernissa. Resurssiviisauden/kiertotalouden mittarit päivitetään ja niitä käytetään seurannassa. Resurssiviisauden periaatteita ja kiertotalouden käytäntöjä toteutetaan ja seurataan koko konsernissa sekä kehitetään ja edistetään laajassa yhteistyössä alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Kiertotalousratkaisuilla tavoitellaan vaikuttavuutta ilmastomuutoksen hillintään, luonnon monimuotoisuuteen sekä alueen vetovoimaan ja kilpailukykyyn.

[LUMO-ohjelma](#) Luonnon monimuotoisuuden ohjelman valmistelua vahvistetaan, ohjelma tehdään valmiiksi ja esitellään päätettäväksi. Valmistelun osana arvioidaan Itämeri-toimenpideohjelman mahdollinen yhdistäminen. Luonnon monimuotoisuuden päätavoitteiden seurantaan kehitetään ja otetaan käyttöön mittariksi luontotase. Asetetaan luontotavoite, joka pitää sisällään luonnon monimuotoisuuden ja lähiluonnon vahvistamisen sekä kaupunkivehreyden lisäämisen. Työtä liitetään soveltuvin osin ilmastomuutoksen sopeutumiseen sekä kiertotalouden, vetovoiman, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

[Hulevesiohjelma](#) Hulevesiohjelman tavoitteena on kehittää Turun kaupungissa hulevesien poikkialinnollista organisointia, lisätä tietoisuutta, tuoda hulevedet resurssiksi kaupunkikehitykseen, edistää vesistöjen hyvän tilan saavuttamista sekä estää kaupunkitulvia ja edistää niihin varautumista. Hulevesiohjelmassa kuvataan hulevesien hallintaan liittyvät vastuut, hulevesien johtamisen prioriteettijärjestys, hulevesien hallinnan kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet sekä lisäselvitystarpeet.

[Itämerihaaste ja Saaristomeren suojelu 2022–2027](#) Turku 2029 strategian mukaisesti ympäristönsuojelu ja luonnon monimuotoisuus on Turulle tärkeää ja Turku toimii aktiivisesti erityisesti Itämeren ja Saaristomeren suojelussa. Tavoitteena on saaristomeren suojelun toteuttaminen ja siihen riittävän rahoituksen saaminen, jotta maailman herkimmän, kauneimman ja saastuneimman saariston tila paranee ja jotta se säilyy myös tulevien sukupolvien ilona ja vahvistaa alueemme luonnon monimuotoisuutta.

Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että ihmisten hyvinvoinnin edellytykset ovat mahdollisia nykyisille ja tuleville sukupolville. Sosiaalisen kestävyuden maailmanlaajuisia haasteita ovat mm. jatkuva väestönkasvu, köyhyys, ruoka- ja terveydenhuolto, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä koulutuksen järjestäminen. Näillä asioilla on merkittäviä vaikutuksia ekologiseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Sosiaalinen kestävyys sisältää perusasiat, joita ilman kenenkään ihmisen ei pitäisi jäädä. Jokaisella ihmisellä pitäisi olla mahdollisuus inhimilliseen ja hyvään elämään.

Sosiaaliseen kestävyYTEEN eli ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat kestävä kehityksen tavoitteet: 1, 2, 3, 4, 5, 10.

1 Ei köyhyyttä: Tavoite 1 asettaa kaikkien maiden yhteiseksi päämääräksi köyhyyden poistamisen sen kaikissa muodoissa – myös esimerkiksi koulutuksen, terveydenhuollon ja peruspalveluiden puutteellisuus sekä poliittinen osallistumattomuus ovat merkkejä köyhyydestä. Suomessa on kattava sosiaaliturva ja peruspalvelut kaikille. Asunnottomuus, syrjäytyminen, segregaatio ja huono-osaisuus sen sijaan ovat haasteita monilla alueilla.

Kaupunkitasolla monet köyhyyden torjumiseen liittyvät toimet kuuluvat kaupungin perustoimintaan. Kaupunki vaikuttaa toiminnallaan ja päätöksillään suoraan palveluihin, niiden tasoon ja saatavuuteen. Erityisesti halutaan panostaa ennaltaehkäiseviin palveluihin, koska korjaavat toimenpiteet tulevat usein kalliiksi.

2 Ei nälkää: Tavoitteen 2 tarkoituksena on poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävä maataloutta. Ruokaa tulee pystyä kasvattamaan, jakamaan ja kuluttamaan ympäristöä rasittamatta ja oikeudenmukaisesti. Tavoitteessa pyritään tukemaan heikompiosaisten ja köyhien mahdollisuutta terveelliseen ja ravitsevaan ruokaan sekä ohjaamaan tukea tehokkaan ja kestävä maatalouden kehittämiseen. Suomessa tavoite on saavutettu ja haasteena on erityisesti väestön ylipaino ja sen tuomat terveysongelmat.

Kaupunki vaikuttaa tavoitteeseen päätöksillään ja toimillaan liittyen mm. ruokapalveluihin ja ohjaukseen. Tavoitteena on tarjota ruokasuositusten mukaista ravintoa kaupungin eri palveluissa ja tukea erityisesti heikommassa osassa olevien terveellistä ruokavaliota lapsille, nuorille ja ikäihmisille. Kaikki lapset eivät saa kotona lämmintä ruokaa. Kaupunki jakaa myös ruoka-apua. Terveellistä, yhteisöllistä ja kestävä kouluruokailua on tärkeä kehittää jatkossakin mm. lisäämällä kasvisruokaa ja vähentämällä ruokahävikkiä. Ylipainon terveydelliset ja taloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä ja ennaltaehkäisevä työ on keskeisessä asemassa tilanteen parantamiseksi. Kaupungin hankinnoilla on myös merkitystä ruokapalvelun kokonaiskestävyudessa.

3 Terveyttä ja hyvinvointia: Tavoitteessa 3 pyritään maailmanlaajuisesti terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Päämääränä on vähentää lapsi- ja äitikuolleisuutta, tarttumattomien tautien aiheuttamia kuolemia, liikennekuolemia ja ympäristön pilaantumisen aiheuttamia sairastumisia sekä ehkäistä tarttuvien tautien leviämistä. Yleiskattava terveydenhuolto, henkisen terveyden edistäminen sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen takaaminen kaikille ovat tärkeitä keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomessa ongelmia ovat erityisesti syrjäytymiseen ja mielenterveyteen liittyvät asiat sekä maailmanlaajuiset terveysriskit ja niihin varautuminen.

Kaupungin ydintehtävä on asukkaiden hyvinvoinnin turvaaminen ja edistäminen. Asukkaiden hyvinvointiin vaikuttavat muun muassa koulutus, kulttuuri, virkistysympäristöt, kaavoitus, infra, asuminen, turvallisuus ja palveluiden saatavuus.

4 Hyvä koulutus: Tavoitteessa 4 pyritään takaamaan kaikille avoin, tasa-arvoinen ja tasapuolinen sekä laadukas varhaiskasvatus ja peruskoulutus sekä 2. asteen koulutus maksuttomasti. Kaikilla tulee olla mahdollisuus luku- ja laskutaitoon sekä elinikäiseen oppimiseen. Tavoitteena on myös varmistaa, että kaikki koululaiset ja opiskelijat saavat tarvittavat tiedot kestävän kehityksen mukaisesta elämäntavasta. Suomessa tavoite on saavutettu. Haasteita on yhtäläisten koulutus ja ammatillisen valmennuksen mahdollisuuksien tarjoamisessa myös Suomeen muualta saapuville. Lisäksi lukutaidon ja matematiikan osaamisen taso on laskenut ja työllistymiseen tarvittavien taitojen oppimista pitää vahvistaa.

Kaupunki päättää kasvatus- ja koulutuspalveluista sekä työllisyyspalveluista niiden saatavuudesta ja laadusta ja vaikuttaa siten myös tasa-arvoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. On tärkeä varmistaa koulutuksen jatkuminen varhaiskasvatuksesta aina korkea-asteelle, erityisesti siirryttäessä perusopetuksesta toiselle asteelle. Kaupungin eri palvelukokonaisuuksien saumattomalla yhteistyöllä on suuri merkitys sivistys-, sote-, työllisyys- ja kotoutumispalvelujen onnistumisessa. Koulutuksen yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta voidaan edistää uusilla monimuotoisilla ja joustavilla ratkaisuilla sekä mahdollistamalla jatkuva oppiminen tunnistamalla osaaminen eri tavoin. Ikäluokkien pientyminen, segregatio ja oppimistulosten lasku aiheuttavat haasteita. Työllisyys ja osaaminen ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Joustavat oppimispolut ja hyvä yhteistyö eri koulutuksen järjestäjien kanssa varmistaa oppilaan ja opiskelijan läpi koulutusjärjestelmän. Varhaiskasvatuksella on myös merkittävä rooli eriarvoisuuden kaventamisessa.

5 Sukupuolten tasa-arvo: Tavoitteessa 5 edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä vahvistetaan naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia. Tyttöjen ja naisten kouluttaminen, heihin kohdistuvan väkivallan ja syrjinnän lopettaminen sekä tasapuolinen osallistaminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon lisäävät maailmanlaajuisista hyvinvointia ja edistävät kestävän kehityksen toteutumista. Tavoitteessa pyritään myös palkattoman hoito ja kotityön arvon lisäämiseen, tasa-arvoiseen lisääntymisoikeuteen ja seksuaaliterveyden palvelujen tasapuoliseen saatavuuteen. Suomessa tavoite on osin saavutettu, mutta sukupuolten tasa-arvo ei kokonaisuudessaan vielä toteudu. Haasteet liittyvät naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan ja hyväksikäyttöön sekä syrjintään ja osallistamiseen.

Kaupungin kannalta sukupuolten tasa-arvo on läpileikkaavasti mukana monessa erilaisessa päätöksessä ja palvelussa esim. terveyspalvelut. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perhe-, parisuhde- ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja tunnistaminen on myös kaupunkien koskeva haaste.

10 Eriarvoisuuden vähentäminen: Tavoitteessa 10 edetään kohti tasa-arvoisia yhteiskuntia. Kansainvälisen tason tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä. Tarkastelussa on erityisesti tuloerojen aikaansaama eriarvoisuus. Päämääränä on kaikkien tasa-arvoinen kohtelu ja yhtäläiset mahdollisuudet sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen osallistamiseen. Suomessa haasteet kohdistuvat erityisesti perustoimeentuloa saavien määrän kasvuun, alueiden segregatioon, syrjäytymiseen, osallisuuteen sekä siirtolaisten ja maahanmuuttajien kotouttamiseen.

Kaupungit vaikuttavat tavoitteen toteutumiseen hyvinvointi-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmilla sekä palvelutarjonnallaan kuten koulutus-, liikunta- ja harrastusmahdollisuuksien kautta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Asukkaiden ja muiden sidosryhmien aktiivinen osallistaminen kaupungin toimintaan ja päätöksentekoon on myös tärkeää.

Sosiaalisen kestävyden visiot ja tavoitteet Turussa

Kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteena on tuottaa asukkaiden tarvitsemat palvelut helposti ja oikeaan aikaan siten, että arki on sujuvaa ja vaivatonta. Palvelut ovat saatavana digitaalisesti, ja niitä on mahdollista yksilöidä jokaisen tarpeeseen. Palvelut ovat kaupunkilaisia varten, joten järjestämme ja kehitämme niitä yhdessä heidän kanssaan. Keräämme tietoa palveluiden käyttämisestä, toimimisesta ja palautteesta, jolloin asiakas- ja palveludata ovat työmme tukena.

Kaupunki haluaa luoda asukkailleen hyvän arjen ja mahdollisuuksia merkitykselliseen ja onnelliseen elämään. Se tarkoittaa viihtyisiä, saavutettavia ja turvallisia asuinalueita, ihmisten erilaisia elämäntilanteita tukevia palveluita, sekä mahdollisuuksia virkistykseen, työhön ja itsensä kehittämiseen. Tavoitteena on, että Turun erilaiset asuinalueet ovat houkuttelevia ja alueiden eriarvoisuus on vähentynyt merkittävästi. Kansalaistaidot, osaamisen kehittäminen ja monipuoliset vapaa-ajan mahdollisuudet tarjoavat iloa jokaiselle.

Kaupunki huolehtii, että turkulaisilla on voimavaroja ja mahdollisuuksia valita terveellisiä elämäntapoja sekä edistää yhteisön hyvinvointia. Yhteisöllisyyttä rakennetaan kohtaamisten, yhdessä tekemisen ja yhdessä kasvamisen kautta. Tarttumalla ajoissa yksinäisyyteen, mielen voimavarojen riittävyyteen, syrjäytymiseen ja muihin elämänlaatua heikentäviin ilmiöihin saavutamme isoja inhimillisiä ja taloudellisia hyötyjä. Turku on kaikkia turkulaisia varten.

Tarjoamme laadukkaan ja houkuttelevan kasvatuksen ja koulutuksen polun varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Haluamme, että turkulaiset koululaiset voivat olla maailman onnellisimpia. Turvallinen varhaiskasvatus, laadukas perusopetus, vahva yleissivistävä lukiokoulutus, työelämän tarpeisiin vastaava ammatillinen koulutus sekä huippuluokan monipuolinen korkeakoulutus houkuttelevat lapsiperheitä ja nuoria Turkuun ja mahdollistavat kaikkien turkulaisten ja Turkuun muuttavien kasvun, oppimisen ja osaamisen kehittymisen. Toteutamme kaikessa toiminnassamme Osaamisen visio 2040:tä, jonka mukaan vuonna 2040 vetovoimainen ja monimuotoinen Turku on globaali edelläkävijä oppimis- ja osaamisympäristönä. Tarjoamme kaikille turkulaisille erinomaiset puitteet monialaiseen osaamisen uudistamiseen ja niiden kestävään hyödyntämiseen.

Olemme arvostettu ja perinteikäs yliopistokaupunki. Kaikki korkeakoulumme toimivat kansainvälisesti. Ne tuovat Turkuun osaajia ympäri maailmaa. Kaupungin, korkeakoulujen ja yritysten yhteistyön ansiosta opiskelijat löytävät työtä ja jäävät asumaan Turun seudulle. Yrityksille on tarjolla huippuluokan tutkimus- ja kehitysmahdollisuudet, joiden myötä TKI-investoinnit ja yritysten kilpailukyky kasvavat Varsinais-Suomessa merkittävästi.

Olemme pohjoismaiden pääkaupunkien vertaisena tunnettu kulttuuri-, liikunta-, tapahtuma- ja matkailukaupunki. Yhdessä kaupunkilaisten kanssa laadittu kulttuurilupaus ohjaa tietä tulevaisuuteen. Historian ja tulevaisuuden museo, Musiikkitalo, Taiteen talo, koko Kulttuuriranta sekä Elämyskeskus tarjoavat kansainvälisestikin houkuttelevia ja innostavia kulttuuri- ja taide-elämyksiä. Modernit liikunta- ja urheilukeskittymät kannustavat osallistumaan, kokemaan sekä olemaan yhdessä. Matalan kynnyksen palvelut sekä suuret huipputuotannot, näyttelyt ja tapahtumat ovat levittäytyneet koko kaupungin alueelle.

Suunnittelemme vapaa-ajan palvelut yhdessä asukkaiden kanssa. Asuinalueiden liikuntapaikat, kuten koulujen ympäristöt, lähimetsät, ulkokuntosalit ja kuntoportaat, tukevat aktiivista elämäntapaa ja houkuttelevat kaikenikäisiä kuntoilemaan yhdessä. Liikkuva kaupunkilainen voi hyvin.

Turun asema kansainvälisen matkailun veturina ja liikenteen solmukohtana on vahva. Kulttuurielämä, taideyhteisö, urheiluseurat sekä harrastusorganisaatiot ovat kaupungin merkittävä voimavara. Taiteen ja kulttuurin ammattilaiset haluavat työskennellä ja asua Turussa.

Alueelliset monitoimitalot palvelevat eri ikäisten kohtaamis- ja harrastuspaikkoina. Jokaisella lapsella ja nuorella on lähellään turvallisia aikuisia sekä mielekästä tekemistä sekä aktiivinen vapaa-aika.

Kaupungin 3 uutta kärkihanketta ovat merkittävimmät sosiaalista kestävyyttä edistäviä laajoja kokonaisuuksia, joiden toteuttamiseen osallistuvat koko kaupunkiorganisaation lisäksi kaikki sidosryhmät ja kolmas sektori. Myös kansainvälinen yhteistyö liittyy kärkihankkeisiin. Kärkihankkeille laaditaan tarkemmat toimenpideohjelmat vuoden 2022 aikana ja niiden edistymistä seurataan tiiviisti. Kärkihankkeiden toimenpideohjelmien toteutumisen seuranta sopii hyvin osaksi sosiaalisen kestävyuden kaupunkitasoista seurantaa vuoteen 2025 asti. Vuoden 2025 jälkeen on mahdollista, että kaupunki jatkaa tai luo uusia kärkihankkeita tapahtuneen kehityksen, vaikutusten, haasteiden ja toimintaympäristömuutosten mukaisesti.

Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana

Vuosien 2020–2022 välisenä aikana Turussa on toteutettu lukuisia sosiaalista kestävyyttä vahvistavia toimenpiteitä. Toimenpiteitä on toteutettu laajalla skaalalla elämän perusedellytysten vahvistamisesta koulutuksen, kulttuurin ja harrastamisen kehittämiseen.

Valtuustokauden aikana toteutetun syrjäytymisen ehkäisemisen toimenpideohjelman toimenpiteet ovat pääsääntöisesti toteutuneet. Asunnottomuusohjelman aikana asunnottomuutta on kokonaisuutena saatu Turussa vähennettyä 504 asunnottomasta (2018) 365 henkilöön (2021), vaikkakin vähentämisessä on haasteita, sillä Turussa on vaikeaa löytää tarpeeksi kohtuuhintaisia asuntoja. Kansallisen asunnottomuuden yhteistyöohjelman puitteissa saatiin rahoitus Asumisen tukipartio Väylä-hankkeeseen.

Syrjäytymisen ehkäisy kärkihankkeessa pilotoitiin uusia syrjäytymisen ehkäisemisen toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia arvioitiin. Vuoden 2021 aikana saatiin valmiiksi syrjäytymisen ehkäisemisen ilmiön seurantamalli, mittaristo nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Koronapandemian aikana hankkeessa koottiin paljon tietoa pandemian vaikutuksista lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin sekä jatkettiin tukevia toimenpiteitä kuten koulutuksia mielen voimavarojen vahvistamiseksi.

Vuonna 2020 valmistui Osaamisen visio 2040, jonka tavoitteena on nostaa osaamisen merkitystä kaupungin kehittämisessä sekä nostaa Turku suunnannäyttäjäksi alueellisesti sekä valtakunnallisesti. Tavoitteena on myös vastata megatrendeihin, kuten digitalisaatioon, kaupungistumiseen sekä ilmastonmuutokseen. Visioprosessi on pohja tiekarttaprosessille, joka ohjaa koulutuksen kehittämistä. Ajatuksena on kääntää ajatus kouluttautumisesta osaamisen kehittämiseen ja tuoda näkyväksi monipuolisesti sitä osaamista, mitä kaupunkilaisilla on. Tavoitteena on laajentaa osaaminen koskemaan myös virallisen koulutuksen ulkopuolella hankittua osaamista, jota kertyy esimerkiksi harrastuksista, järjestötoiminnasta ja opistoista. Lisäksi tavoitteena on auttaa kaupunkilaisia tunnistamaan omaa osaamistaan ja hyödyntämään sitä entistä laajemmin.

Kuntalaiset saivat vahvemmat mahdollisuudet vaikuttaa asuinalueiden viihtyisyyteen asukasbudjetin laajentamisen myötä. Vuonna 2021 ehdotuksia haettiin teemalla lasten ja nuorten hyvinvointi. Valtakunnallinen lähiöohjelma jatkui Lausteen, Pansion ja Runosmäen alueilla. Vuonna 2021 käynnistettiin Turun lähiövision tekeminen, jossa asetetaan tavoitteita lähiöiden kehittämiseksi ja kerätään asukkaiden ideoita näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Harrastamisen Suomen mallin Turun toteutukselle saatiin merkittävä Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitus sekä kevätlukukaudelle 2021 että lukuvuodelle 2021–2022. Pandemia hidasti toimintojen käynnistämistä,

mutta uusia toimintamalleja, kuten etsivää harrastustoimintaa, päästiin toteuttamaan. Kiva loma -toimintaa toteutettiin talvi- ja kesälomien aikaan. Nuorisopassia ja Harrastesetelimalia pilotoitiin kuudessa koulussa.

Yhteistyötä järjestöjen, yhdistysten, seurojen ja kulttuurin vapaan kentän toimijoiden kanssa tehdään laajasti palvelukokonaisuuksissa. Kulttuuripääkaupungin 10-vuotisjuhla-vuoden aikana kulttuuri- ja taidetoimijoita tuettiin noin 800 00 euron lisämäärärahoituksella.

Merkittävimmät ohjausasiakirjat:

- [Laaja hyvinvointikertomus ja suunnitelma](#) (kerran valtuustokaudessa)
- [Toimenpideohjelma syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sosiaalisesti kestävä kasvun edistämiseksi](#)
- Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma (valmistelussa)
- Lähiöohjelma (valmistelussa)
- [Liikuntapaikkasuunnitelma/liikuntaverkko 2029](#) 2016-2029
- [Kulttuurilupaus 2029](#) 2022-2029
- [Osaamisen visio 2040](#) 2021-2040
- [Asunnottomuusohjelma](#) 2017-2022
- [Turvallisuussuunnitelma](#) 2021- 2024
- [Alueyön toimintamalli](#) 2020 ->

Kaupungin nykyiset toimenpiteet

Kulttuurin kärkihanke Taide, kulttuuri ja luovat alat vahvistavat hyvinvointia sekä alueen elinvoimaa. Kulttuuri on osa hyvää elämänlaatua ja jatkuvaa oppimista, ja kulttuurilla on erityinen merkitys hyvinvoinnin edistämässä ja yksinäisyyden torjumisessa. Kärkihanke ponnistaa vuoden 2011 kulttuuripääkaupunkivuodesta sekä vuonna 2021 tehdystä visionomaisesta kulttuurilupauksesta, joka katsoo vuoteen 2029 asti. Kärkihankkeen toteutuksen osallistuvat kaupungin kaikki toimijat, taiteilijat ja kulttuurin vapaa kenttä sekä muut sidosryhmät ja kärkihankkeet. Kulttuurilupauksen viisi kärkiteemaa ja tavoitetta ovat:

1. Jokaisella turkulaisella ja kaupungissa vierailevilla on mahdollisuus itse osallistua, tehdä ja kokea kulttuuria.
2. Kulttuurin- ja taiteen ammattilaisia tuetaan työssään ja luovuus tunnustetaan vahvuudeksi.
3. Taide ja kulttuuri ovat kaupungin vetovoima- sekä kilpailukykytekijöitä myös kansainvälisesti.
4. Taide ja kulttuuri huomioidaan läpileikkaavasti kaupungin palveluissa ja kehittämisessä ja yhteistyö eri toimijoiden välillä on aktiivista.
5. Investoinnit vahvistavat kulttuurikaupungin imagoa. Tiloja on taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle.

Osaamisen kärkihanke Kärkihankkeen tavoitteena on vahvistaa Turun alueen osaamista sekä kaupungin reagointikykyä työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Kaupunkilaisten osaamisen vahvistaminen, uusien osaajien houkuttelu myös maailmalta ja osaamispotentiaalinn tunnistaminen ja käyttöön saaminen ovat keskeisiä tavoitteita.

Osaamisen kärkihankkeen toimenpiteet koskevat laajasti koko kasvatuksen ja koulutuksen kenttää varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin ja edelleen työ- ja elinkeinoelämään. Yhdessä Turun Yliopiston tulevaisuuden tutkimuslaitoksen kanssa tehty [Osaamisen visio 2040](#) on uuden kärkihankkeen taustalla. Vision mukaisesti ”Vetovoimainen ja monimuotoinen Turku on globaali edelläkävijä oppimis- ja osaamisympäristönä. Kaupunki tarjoaa erinomaiset puitteet monialaiseen osaamisen uudistamiseen ja

niiden kestävään hyödyntämiseen”. Tavoitteemme on nostaa turkulaisten osaamis- ja koulutustasoa, jolla on suora vaikutus asukkaiden hyvinvointiin ja tulotasoon. Osaamisen kärkihankkeen kolme kärkeä ovat:

1. Uusien innovaatio- ja osaamiskokonaisuuksien vahvistaminen Turkuun
2. Turun elinvoiman vahvistaminen sekä työelämän osaamistarpeisiin vastaaminen
3. Kaupunkilaisten täysmittaisen osaamispotentiaalin käyttöön saaminen

[Yhteisöllinen Turku kärkihanke](#)

Yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja asuinalueiden tasapainoisen kehityksen kärkihankkeen tavoitteena on panostaa asuinalueiden tasapainoiseen kehittämiseen tiiviissä yhteistyössä järjestökentän, asukkaiden ja yritysten kanssa, sekä tukea turkulaisten mahdollisuuksia lisätä hyvinvointiaan sekä tehdä ja kasvaa yhdessä omaleimaisilla asuinalueilla. Kärkihankkeen toimenpiteillä vahvistetaan Turun elinvoimaa ja ratkotaan laajalla kumppanuudella yhteiskunnallisia haasteita; yksinäisyys, mielenterveyden ongelmat, syrjäytyminen, liikkumattomuus sekä alueellinen eriytyminen. Ilmiöihin vaikuttamisella kaupunki voi saavuttaa isoja inhimillisiä ja taloudellisia hyötyjä. Kärkihanke koostuu koko kaupunkia koskevista toimista ja niitä toteutetaan poikkihallinnollisesti yhdessä järjestökentän, asukkaiden ja yritysten kanssa. Kärkihankkeen toimenpiteet tukevat kaupungin perustoimintaa. Hankeen kolme kärkeä on:

1. Hyvän mielen Turku
2. Liikkuva Turku
3. Uudistuvien lähiöiden Turku

Uusi kärkihanke sisältää [yksinäisyyden vähentämisen ja mielenterveyden tukemisen toimenpideohjelmat valtuustokaudelle](#). Samalla varmistetaan, että jo hyväksytyille [kotouttamis- ja syrjäytymisen ehkäisyohjelmilla](#) on oikeat mittarit ohjelman tulokselliseksi toteuttamiseksi.

Segregaation vähentäminen on ensisijainen tavoite lähiöiden kehittämisessä. Kaupunkilaisten yhteisöllisyyttä ja osallistumista kaupungin kehittämiseen vahvistetaan mm. toteuttamalla ja päivittämällä [lähiöohjelman](#) kehittämään Turun eri lähiöistä viihtyisiä ja hyvää elämää tukevia alueita.

Liikunta vahvistaa terveyttä ja elämänlaatua sekä koko hyvinvointia monipuolisesti. Se voi tarjota myös yhteisöllisyyttä ja elämyksiä sekä tekemisen riemua. Korona-aika on vähentänyt liikkumisen mahdollisuuksia ja nyt siihen pitää kiinnittää erityistä huomiota. [Liikkumisen toimenpideohjelman](#) tavoitteet asetetaan yhdessä seurojen ja järjestöjen kanssa. Toimenpideohjelma ulottuu myös liikkumiseen kannustavan kaupunkiympäristön rakentamiseen ja toteuttaa näin [Liikuntaverkkosuunnitelma 2029](#) sisältöä. Ohjelmaan sisältyy kaikkien lasten harrastamismahdollisuuden tavoitteen ja seurojen avustusten uudistaminen lajien välisen-, sukupuolten-, ja alueiden tasa-arvon turvaamiseksi.

[Laaja hyvinvointikertomus ja suunnitelma](#) on lakisäateinen kerran valtuustokaudessa julkaistava raportti kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä.

[Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma](#) Ohjelman tavoitteena on myös edistää maahanmuuttajien aktiivisuutta, osallisuutta ja hyvinvointia. Hyvinvoinnin ja terveyden eroja kavennetaan ehkäisevällä työllä sekä kohdentamalla palveluja erityisesti tarvitseville väestöryhmille ja alueille. Kaupunki seuraa asuinalueiden kehitystä tiiviisti ja puuttuu erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien alueiden tilanteen kohentamiseen aktiivisesti. Monipuolisia ja yhdenvertaisuutta tukevia osallisuuden mahdollisuuksia sekä hyviä etnisiä suhteita edistetään laajan verkostoyhteistyön kautta.

[Asunnottomuusohjelma](#) pitää sisällään kartoituksen Turun alueen asunnottomien tilanteesta ja suunnitelman asunnottomuuden vähentämiseksi. Nykytilanteen kartoituksen sekä suunnitelman laatimisen fokuksessa ovat olleet palvelutuotantoon ja -toimintaan liittyvät näkökulmat.

[Turvallisuussuunnitelman](#) tavoitteena on parantaa alueen asukkaiden ja yhteisöjen turvallisuutta sekä turvallisuuden tunnetta. Se on sisäisen turvallisuuden strategian toteuttamista paikallisella tasolla. Turvallisuussuunnitelmasta erillisohjelmina on keskitytty liikenneturvallisuuteen, maahanmuuttajien kotouttamiseen sekä väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisyyn.

[Alueuudistuksen toimintamallin](#) tavoitteena on luoda mahdollisuudet alueen asukkaiden tasavertaiseen osallistumiseen, tukea yhteisöllisyyttä ja luoda laaja-alaisella yhteistyöllä edellytykset hyvinvoinnin edistämiseen.

Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys tarkoittaa tasapainoista kasvua, jossa ei pitkälläkään aikavälillä velkaannuta tai tuhota luontoa. Kestävä talous on myös ehdoton edellytys yhteiskunnan keskeisten toimintojen turvaamiselle. Pitkäjänteisellä talouspolitiikalla luodaan hyvät olosuhteet kansallisen ja paikallisen hyvinvoinnin vaalimiselle ja lisäämiselle.

Kestävässä taloudessa luonnon turmeltuminen ja talouskasvu on irrotettu toisistaan siten, että taloudellinen kasvu on mahdollista ilman, että se vaikuttaa luontoa heikentävästi. Luonto ja ekosysteemit ovat välttämättömiä elämän turvaamiseksi maapallolla. Luonto tarjoaa ihmisille ja tuotannolle raaka-aineita. Kiertotalouden periaatteet tehostavat raaka-aineiden tehokasta käyttöä, jolloin toisen jäte muuttuu toisen raaka-aineeksi ja samalla vähennetään materiaalihukkaa. Ekologinen ulottuvuus asettaa taloudelliselle kestävyydelle rajat.

Taloudelliseen kestävyYTEEN vaikuttavat tavoitteet: 8, 9, 12.

8 Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua: Tavoitteella 8 edistetään kestäväää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisten työpaikkojen syntyä. Kestävän talouskasvun edellytyksenä on, että yhteiskunnat pystyvät tarjoamaan laadukkaita työpaikkoja asukkailleen ympäristöä vahingoittamatta – talouskasvun ei tarvitse tarkoittaa ympäristön pilaamista. Resurssitehokkuutta parannetaan maailmanlaajuisesti kulutuksessa ja tuotannossa. Suomessa haasteena on erityisesti vääränlaiset kulutustottumukset, sekä resurssitehokkuuden lisääminen tuotannossa. Vaalimalla paikallista kulttuuria, työtä ja tuotteita halutaan myös edistää kestäväää matkailua. Lisäksi työllisyysaste pitäisi saada nousemaan. Kestävän kasvun saavuttamiseksi on tärkeää viedä eteenpäin investointeja, jotka tukevat energiamurrosta, ilmastotoimia ja saavutettavuutta, edistävät innovaatioita ja digitalisaation hyödyntämistä sekä tukevat työllisyyttä ja osaamisen kehittämistä. Lisäksi kattavat ja toimintavarmat tietoliikenneyhteydet koko maassa ovat tärkeitä.

Kaupunki on alueellaan merkittävä työllistä ja vaikuttaa omalla henkilöstöpolitiikallaan sekä mm. hankinnoillaan tavoitteen saavuttamiseen. Kaupungin työllisyyspalveluilla sekä Turku Science Parkilla on merkittävä rooli alueen elinkeinoelämän, elinvoiman ja työllisyyden parantamisessa.

9 Kestäväää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja: Tavoitteessa 9 pyrkimyksenä on rakentaa kestäväää, laadukasta ja luotettavaa infrastruktuuria sekä tukea kestävään, ympäristöystävällisen ja resurssitehokkaan teollisuuden ja teknologian kehitystä. Suomessa tavoite on osin saavutettu. Erityisesti pitäisi panostaa tutkimus- ja kehitystoimintaan ja väyläverkkojen investointeihin.

Kaupunki vaikuttaa merkittävästi kestävään infran tuottamiseen maapolitiikan, kaavoituksen ja kaavojen toteuttamisen sekä rakennuttamisen keinoin. Kestävä infra ja siihen liittyvät palvelut sisältävät mm. kaupungin kadut ja yleiset alueet, jätehuollon ja vesihuollon järjestämisen. Osa palveluista tuotetaan kaupungin konserniyhteisöjen toimesta tai seudullisena yhteistyönä lähikuntien kesken. Toimiva infrastruktuuri mahdollistaa myös yritysten ja markkinoiden toimivuuden. Kaupungin hankinnat vaikuttavat myös alueen yritysten toimintaan ja toimintamahdollisuuksiin.

Kaupungin palvelujen kehittämisen tulee perustua systemaattisesti kerättyyn tietoon, ja sitä varten tarvitaan myös toimivat ja laadukkaat tietoliikenneyhteydet. Kaupungilla on yhteiskunnan kannalta tärkeitä tietoja niin katujen kunnossapidosta, vesijohtoverkostosta, valaistuksesta ja liikenteenohjauksesta kuin ympäristön tilasta ja asukkaiden hyvinvoinnista ja palvelutarpeesta. Digitaaliset palvelut edistävät myös palvelujen saatavuutta ja vähentävät turhaa liikkumista, silloin kun asiointi voidaan hoitaa etäpalveluna mistä ja milloin

vain. Toimivat tietoliikenneverkot mahdollistavat myös etätöskentelyn ja -opiskelun sekä yhteiskunnan peruspalvelujen saavutettavuuden kaikille tasavertaisesti.

12 Vastuullista kuluttamista: Tavoitteessa 12 pyritään varmistamaan kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys. Kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että taloudellinen toiminta tuottaa mahdollisimman paljon hyvinvointia, samalla, kun luonnonvarojen käyttöä ja saastumista vähennetään. Suomen suurimmat haasteet liittyvät raaka-aineiden käyttöön ja materiaaliseen jalanjälkeen. Suomessa pitäisi panostaa enemmän jätteiden syntymisen ennaltaehkäisyyn, kierrätykseen ja uudelleenkäyttöön sekä edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä ja ottaa käyttöön ympäristövaikutukset arviointiperusteena. Lisäksi haasteena Suomessa on mm. ruokajätteen suuri määrä ja ruokahävikin vähentäminen.

Kaupunki voi vaikuttaa kuluttamisen ja tuottamisen kestävyteen mm. pienentämällä ruokahävikkiä, vähentämällä jätteiden määrää, käsittelemällä jätteet paremmin ja noudattamalla kestäviä julkisia hankintatapoja ja kaupungin hankintastrategiaa. Kestävä julkinen hankinta huomioi ympäristön ja sosiaalisen vastuun sekä luo pohjan kunnan kestävälle taloudelle. Kaupunki ostaa eniten palveluita. Suurin hiilijalanjälki syntyy rakennusten käyttämästä energiasta ja rakentamisesta. Hiilijalanjäljen pienentäminen edellyttää energiatehokkaita ratkaisuja. Kunnat vaikuttavat kestävä kehityksen osaamisen kasvattamiseen myös kasvatus- ja koulutuspalveluiden kautta.

Taloudellisen kestävyuden visiot ja tavoitteet Turussa

Kaupungin pitkän tähtäimen tavoitteena on yhteistyössä koulutuksen, tutkimuksen ja yritystoiminnan avulla luoda menestyvää elinkeinotoimintaa, työllisyyttä sekä hyvinvointia. Työttömyysasteemme on maan suurten kaupunkien keskiarvoa matalampi, ja taloutta hoidetaan harkiten ja sääntillisesti. Tavoitteenamme on, että Turku ja Turun seutu kasvavat vähintään samaa vauhtia muiden suurten kaupunkiseutujen kanssa. Turku haluaa olla haluttu yhteistyökumppani myös seudun muiden kuntien kanssa. Turku ja Turun seutu menestyvät yhdessä.

Ensisijaisesti kaupungin taloutta vahvistetaan aktiivisella työllisyys- ja kasvupolitiikalla, jolla parannetaan veropohjaa ja muita tuottoja. Turku tavoittelee työttömyysasteen laskua 11,2 prosenttiin sekä tulopohjan vahvistamiseksi merkittävää lisärakentamista. Kestävä taloudenpito ja järkevät rakenteelliset ja toiminnalliset uudistukset sekä oikea-aikaiset, saavutettavat palvelut tukevat toiminnan tehostumista. Kestävää taloudenpitoa tukee ennaltaehkäiseviin palveluihin panostaminen, joiden raskaampien palveluiden tarvetta välittömästi vähentävä vaikutus varmistetaan aina suunnitelmallisuudella ja säännöllisellä seurannalla.

Tehokas ja taitava maankäyttö mahdollistaa monipuolisen asumisen sekä työpaikkojen luomisen ja yritysten sijoittautumisen. Kaupunginosien omaleimaisuus on säilynyt, mutta niiden väliset sosiaaliset erot ovat kaventuneet. Meri on kaupungille tärkeä, ja vahvistamme merellisyyttä kaupunkilaisten asumisessa ja vapaa-ajan vietossa.

Kaupungin palveluverkkotarkastelussa huomioidaan väestön ikärakenteen muutokset ja väestönkasvu. Investointien tehokas ajallinen ja taloudellinen hallinta sekä osaava ja huolellinen rakennuttaminen ovat avainasemassa, jotta investointeja voidaan toteuttaa kestävästi. Investoinneilla voidaan myös vauhdittaa kaupungin kasvua. Kaikessa rakentamisessa huomioidaan energiatehokkuus sekä muut kestävät ratkaisut.

Teknologiaosaamisemme on eurooppalaista kärkeä ja sen parhaat saavutukset tunnetaan maailmalla. Turun seutu on maan yritysystävällisin toimintaympäristö ja vetovoimainen investointikohde, joka houkuttelee kasvuyrityksiä. Kansainväliset osaajat haluavat muuttaa Turkuun ja heidät otetaan hyvin vastaan. Edistämme työllisyyttä ja yrittäjyyttä esimerkiksi hankinnoissa, infrastruktuurissa, opetus suunnitelmissa ja liikenneratkaisuissa. Yritys- ja työllisyyspalvelumme tukee, ohjaa ja valmentaa työuran kaikissa vaiheissa. Palvelemme työntekijöitä ja työnantajia laadukkaasti ja yksilöllisesti.

Tehdyt toimenpiteet 2020–2022 välisenä aikana

2021 käynnistynyt Turun yliopiston teknillinen tiedekunta muodostaa vahvan uuden resurssin alueen teknologiakehitykselle, tutkimukselle ja opetukselle. Suomen ensimmäinen Fraunhofer- tutkimusyksikkö aloitti toimintansa Turussa syyskuussa 2021. Tutkimus- ja kehitysinfrastruktuurin kannalta olennaista on Koneteknologiakeskus Turku Oy:n strategian ja toiminnan uudistaminen.

Työllisyyspalvelut ovat mukana työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa. Kokeilun alkaminen myöhästyi vuodella alkuperäisestä suunnitelmasta ja alkoi 1.3.2021, ajankohtana, jolloin koronapandemia oli pahimmillaan. Tilanne on jatkunut näihin päiviin, ja sillä on ollut vaikutusta työllisyyskokeilun järjestelyihin, asiakasmäärään ja kokeilun toimintaan.

Työllisyyskokeiluun siirtyi noin 16 000 asiakasta. Tässä ovat mukana alle 30-vuotiaat nuoret, vieraskieliset ja työmarkkinatukea saavat työttömät työnhakijat. Kokeilulla tavoitellaan työllisyyspalveluiden kokonaisuuden toimivuutta.

Koronapandemian myötä edellisvuonna nousuun lähtenyt työttömyys kääntyi laskuun vuoden 2021 aikana. Työ ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan Turun työttömyysaste oli vuoden 2021 lopussa 13,2, ja se oli laskenut 3,3 prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta. Työttömyysaste oli kuitenkin 1,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin ennen koronapandemian alkua joulukuussa 2019.

Maahanmuuttopalvelut koottiin yhdeksi kokonaisuudeksi hallintouudistuksen myötä. International House Turku antaa ohjaus- ja neuvontapalveluja yhden luukun periaatteella.

Keskustan kehittämisen kärkihankkeessa Merellinen Turku painopistealueen kohdalla käynnistettiin Linnanniemen alueen kaavoitus ja kehittämistoimenpiteet kansainvälisen ideakilpailun tulosten pohjalta. Kaupallisen ydinkeskusta painopistealueen kohdalla käynnistettiin Kaupallisen ydinkeskustan konseptin toteutus ja uusi yhteistyön toimintamalli käytössä keskustatoimijoiden kanssa yhdessä laaditun toimintasuunnitelman pohjalta. Kauppahallin korttelin kehittäminen käynnistettiin Sytytä Turku -kilpailun kautta rakentuneella innovaatiokumppanuudella. Kauppatorin toteutus on edennyt suunnitellusti ja ympäristön yksityiset kiinteistönomistajat ovat toteuttaneet investointejaan.

Aninkaisen painopistealueen kohdalla käynnistettiin alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiskonseptiin pohjautuvien toimenpiteiden suunnittelu/toteutus. Vanhakaupunki painopistealueen kohdalla on yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa tuotettu Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämiskonseptin, jossa alueen brändin identiteetti ja viestinnällinen konsepti on määritelty. Käytännön toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus alueen elävöittämiseksi, viihdyttämiseksi ja toiminnallisuuksien monipuolistamiseksi on käynnistetty.

Vanhakaupunki painopistealueen kohdalla on yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa tuotettu Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämiskonseptin, jossa alueen brändin identiteetti ja viestinnällinen konsepti on määritelty. Käytännön toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus alueen elävöittämiseksi, viihdyttämiseksi ja toiminnallisuuksien monipuolistamiseksi on käynnistetty.

Keskustavalaistus painopistealue. Kokonaisvaltainen suunnitelma keskustavalaistuksen kehittämiseksi on valmis ja suunnitelman vaiheittainen toteuttaminen aloitettu. Pilotteja valon hyödyntämisestä keskustan julkisessa kaupunkitilassa pidettävien tapahtumien yhteydessä on toteutettu.

Turun Tiedepuiston kärkihankkeessa ohjausmallia kehitettiin kohti verkostojohtamisen ohjausmallia ja tuotiin päätöksentekoon osana kärkihankkeiden asettamispäätöstä tammikuussa 2022. Korona on osaltaan vaikuttanut toimitilarakentamisen tulevaisuuden näkymään ja tätä kautta aiheuttanut muutostarpeita alueiden kehittämistarpeisiin. 2021 valmistelussa on mm. tarkennettu Kupittaaan kärjen

kumppanuushankkeen tavoitteita liittyen käyttötarkoituksiin ja niiden väliseen suhteeseen. Asuntorakentamisen painotusta on lisätty

Merkittävimmät ohjausasiakirjat:

- [Hankintastrategia 2021->](#)
- Ilmastobudjetointi (valmistelussa)
- [Keskustavisio 2016-2029](#)
- [Omistajapolitiikka 2022-2025](#)
- [Työllisyyden palvelukokonaisuuden palvelusuunnitelma 2022](#)
- [Merellinen Turku](#)

Kaupungin nykyiset toimenpiteet

Kaupungin kaksi suurta kärkihanketta jatkuvat edelliseltä valtuustokaudelta ja ne vahvistavat kaupungin elinvoimaa ja kilpailukykyä kokonaisvaltaisesti. Kehittämisen lähtökohtana on laaja-alainen ja avoin yhteistyö kaupungin asukkaiden, elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmien kesken. Kärkihankkeiden toimenpideohjelmat päivitetään vuoden 2022 aikana. Toimenpideohjelmat soveltuvat kaupunkitasoisen taloudellisen kestävyden seurantaan.

Keskustan kehittämisen kärkihanke (Turun keskusta on kaikkien kaupunginosa)

Kärkihankkeen tavoitteena on vahvistaa elinvoimaista kaupunkikeskustaa ja tehdä konkreettisia toimenpiteitä kaupungin Keskustavision 2050 tavoitteiden saavuttamiseksi. Kärkihankkeella tavoitellaan kokonaisvaltaista kaupunkikehitystä, joka sisältää Turun keskustan kilpailukyvyä ja vetovoiman vahvistamista niin liiketoiminnan ja matkailun kuin asumisen ja liikkumisen ja olemisen näkökulmista. Tavoitteena on myös vahvistaa kaupunkikeskustan asemaa kaupunkilaisten yhteisenä viihtyisänä ympäristönä parantamalla julkisia kaupunkitiloja, lisäämällä houkuttelevuutta ympäri vuoden ja varmistamalla kulttuurielämän ja tapahtumatoiminnan edellytykset. Lisäksi halutaan vahvistaa keskustan kiinnostavuutta investointikohteena. Keskustan tulee tulevaisuudessakin olla saavutettavissa kaikilla liikennemuodoilla niin kansainvälisesti, kansallisesti kuin seudullisestikin.

Keskustan kehittämisen painopistealueet ovat:

1. Saavutettava ja helposti kuljettava keskusta
2. Kaupallisesti houkutteleva keskusta
3. Viihtyisä ja elävä kohtaamisten keskusta

Turun Tiedepuiston kärkihanke

Turun Tiedepuiston alue on kaupunkiseudun merkittävin kasvua tukeva kaupunkikehityskohde. Tavoitteena on Kupittaaan alueen työpaikkojen, palveluiden, asumisen, liikkumisen ja julkisen kaupunkitilan innovatiivinen kehittäminen yhteistyössä mm. yritysten ja korkeakoulujen kanssa. Keskeistä on mm. älyratkaisujen ja digitalisaation hyödyntäminen. Kärkihankkeen toimenpidekokonaisuudet ovat:

1. Tiedepuisto profiloituu kansainvälisesti merkittävänä innovaatio- ja osaamiskeskittymänä, ja luo kilpailukyisen toiminta- ja kasvuympäristön osaamisintensiiviselle tutkimus- ja yritystoiminnalle.
2. Turun Tiedepuisto on logistisesti vetovoimainen fiksun liikkumisen keskus, jossa saumattomasti toisiinsa kytkeytyvät kestävä liikunnan eri muodot ja niitä tukevat palvelut tekevät arjesta sujuvaa.

3. Turun Tiedepuisto on ympäri vuorokauden elävä ja viihtyisä kohtaamisten keidas, jossa hyvinvointia ja terveyttä edistävät alustat, ratkaisut ja palvelut nivoutuvat luontevaksi osaksi alueen asukkaiden, opiskelijoiden ja työntekijöiden arkea 24/7/365.
4. Turun Tiedepuisto on kaupungin energiatehokkain rakennettu alue, jonka kehittämisessä painottuvat laadukkaan perusinfraan lisäksi älykkään ja kestäväen kaupungin ratkaisut ja teknologiat.

[Saaristomeren suojelun toteuttaminen](#) ja siihen riittävän rahoituksen saaminen, jotta maailman herkimmän, kauneimman ja saastuneimman saariston tila paranee ja jotta se säilyy myös tulevien sukupolvien ilona ja vahvistaa alueemme luonnon monimuotoisuutta.

Turun hyvän kehityksen mahdollistavat yliopistomme ja korkeakoulumme sekä monipuolinen ja vahva yrityskehitys. Turulle yhteistyö on tärkeää ja asetamme alueen yhteiset isot elinkeinopolitiikan tavoitteet yhdessä eri toimijoiden kanssa. Teemme päätöksenteon yhteydessä yritysvaikutusten arvioinnit, kun asia koskettaa elinkeinoelämää. Kaikessa valmistelussa ja päätöksenteossa huomioidaan asiakaslähtöisyys. Selkeytämme kaupunkiorganisaation vastuita siten, että yritysten ja elinkeinoelämän edustajat tietävät, keneen olla yhteydessä ns. yhden luukun periaatteen mukaisesti.

Resursoimme [työllisyyskokeilua](#) ja asetamme vaikeimmin työllistyville selkeän työllistymistavoitteen. Valmistaudumme työllisyyspalveluiden järjestämisen siirtoon kaupungille yhteistyössä muiden suurten kaupunkien ja valtion kanssa. Valmistelemme uuden työllisyyden hankkeen varmistamaan, että Turku hyödyntää työllisyyden kokeilua tuloksettaasti ja valmistautuu työllisyyspalveluiden järjestämistä vastuun siirtoon vuonna 2024. Vaikutamme aktiivisesti osaavan työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton edistämiseen alueen yritysten osaamistarpeisiin vastaamisen varmistamiseksi.

[Hankintastrategia](#) Hankintastrategiassa painotus on hankintojen vastuullisuudessa sekä taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti vaikuttavissa hankinnoissa. Vaikuttavia hankintoja mahdollistavia tekijöitä ovat muun muassa: strategisen johtamisen ja hankintaosaamisen vahvistaminen ja varmistaminen, sopimusten elinkaarihallinnassa onnistuminen, toimittajayhteistyön kehittäminen, hankintojen toteutus yhdessä markkinoiden kanssa sekä kyky innovatiivisuuteen ja rohkeisiin kokeiluihin.

[Ilmastobudjetti](#) Investoinnit, hankinnat ja ilmastovastuu muodostavat merkittävän konsernin toteuttaman kokonaisuuden, joka sisältää myös ilmastobudjetoinnin. Pormestariohjelman mukaisesti Turku ottaa käyttöön ilmastobudjetoinnin talousarvion 2023 valmistelun yhteydessä. Turku-konsernin investointiohjelmien vaikuttavuus hiilineutraaliuden toteuttamiseen ja kiertotalouden edistymiseen on ratkaisevan tärkeä. Kaupungin talousarviossa 2023 on ilmastobudjetoinnin kokonaisuus, jossa investointiohjelmat sisältävät hyvät ilmasto- ja kiertotalouskriteerit, jotka ovat yhteensopivat EU:n vihreän rahoituksen taksonomian kanssa. Konserniyhteisöjen talousarviokorteissa on ilmasto- ja kiertotalouspanostukset. Ilmastobudjetointia kehitetään investointiohjelmien valmistelun, ohjauksen ja seurannan välineenä yhdistäen ilmastotavoitteiden ja kiertotalouden toteuttaminen.

[Merellinen Turku](#) Aluesuunnittelussa otetaan käyttöön alueen vetovoiman ja matkailun vaikutusten arviointi, jolla varmistutaan kaupunkirakenteen ja sen tarjoaman palvelualustan hyödynnettävyys ja toimivuus kansallisen ja kansainvälisen vetovoiman edistämiseksi.

Johtopäätökset ja jatkotoimenpiteet

Askelmerkit kestävään tulevaisuuteen

Kestävän kehityksen edistäminen johdonmukaisesti paikallisella tasolla vaatii yhteisiä pitkän aikavälin tavoitteita, säännöllistä ja systemaattista seurantaan, koko kaupunkiorganisaation vahvaa sitoutumista ja laajaa osallistamista. Kaupungin ensimmäisessä VLR arviointiraportissa tunnistettuja kehittämiskohteita on saatu edistettyä ja yleisesti ottaen Turku on hyvää vauhtia saavuttamassa tai jo saavuttanut suuren osan kestävä kehityksen tavoitteista.

Agenda2030 näkyy vahvasti kaupungin uudessa strategiassa, ohjausasiakirjoissa, kärkihankkeissa sekä palvelukokonaisuuksien suunnitelmissa ja päivittäisessä toiminnassa. Kaupungin Agenda2030 tiekartta näyttää tulevat askelmerkit ja ohjaa meitä kohti kestävä tulevaisuutta sekä 2025 välitavoitteita.

Valittujen kestävä kehityksen avainindikaattoreiden ja täydentävien indikaattoreiden sekä säännöllisen raportoinnin avulla voimme jatkossa myös todentaa ja seurata kaupungin edistymistä systemaattisesti sekä tarvittaessa reagoida muutoksiin. Kestävän kehityksen avainindikaattorit ovat osa strategiaindikaattoreita, joita seurataan vuosittain. Osa näistä indikaattoreista päivittyy harvemmin kuin kerran vuodessa. Myös kärkihankkeiden tavoitteiden ja toimenpiteiden edistymistä seurataan vuosittain. Täydentävät indikaattorit sisältävät mm. kaupungin merkittävien ohjausasiakirjojen tai muiden merkittävien suunnitelmien ja ohjelmien mittareita.

Agenda2030 viitekehityksen nivominen osaksi kaupungin normaalia päätöksentekoa, budjetointia, toiminnan suunnittelua ja seurantaan jatkuu. Tuleva ilmastobudjetointi on yksi etappi tavoitteen toteuttamiseksi. Kaupunkiorganisaation henkilöstön ja konserniyhteisöjen osallistaminen tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää. Henkilöstölle ja muille sidosryhmille tulee viestiä ja tiedottaa kaupungin kestävyystavoitteista selkeästi ja sisällyttää ne osaksi kaupungin normaalia viestintää. Kaupungin 2. VLR, Agenda2030 tiekartta, toimii siinä yhtenä hyvänä välineenä. Myös yhdessä 6kaupunkien kanssa kehitetty SDG-analyysiprosessi tulee toimimaan hyvänä osallistavana menetelmänä.

Samalla on tärkeä mahdollistaa kaikkien sidosryhmien osallistuminen kestävä tulevaisuuden rakentamiseen sekä kasvattaa tietoisuutta omien toimien merkityksestä. Jokainen meistä vaikuttaa ja sillä on merkitystä. Kaupungin näkyvä ilmastotyö toimii hyvänä esimerkkinä osallistavasta ja vuorovaikutteisesta toimintatavasta ja viestinnästä. Kestävä kehitys pitää nivoa tuleviin kärkihankkeiden ja palvelualueiden normaaleihin sidosryhmätapaamisiin ja viestintään.

Kaupungin kestävä kehityksen ulkoinen arviointi voidaan toteuttaa osana kärkihankkeiden tulevaa arviointia. Arviointityöryhmän yhtenä tehtävänä tulisi olla kärkihankkeiden arviointi kestävä kehityksen viitekehityksen näkökulmasta.

Lopuksi kaupungin sisäistä ja ulkoista viestintää sekä kestävä kehityksen seurantaan varten on hyvä luoda sähköinen alusta kaupungin www-sivuille, jossa ajantasainen tieto on nähtävillä koko ajan.

Termit

6kaupunki verkosto: Suomen suurimpien kaupunkien yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu.

EU Covenant of Mayors for Climate and Energy: EU komission perustama kaupunginjohtajien yleiskokous, joka kannustaa ja tukee paikallisia viranomaisia toteuttamaan toimenpiteitä kestävien energiakäytäntöjen käyttöönotossa EU-maissa.

Eurocities: eurooppalaisten kaupunkien muodostama yhteistyöverkosto ja etujärjestö. Verkosto on perustettu 1986 ja siihen kuuluu yli 120 kaupunkia. Suomesta jäsenkaupunkeja ovat Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Verkoston tavoite on parantaa jäsenkaupungeissa asuvien ihmisten elämänlaatua kaupunkien välisellä yhteistyöllä ja tiedon jakamisella, sekä vaikuttamalla yhdessä kaupunkipolitiikkaan Euroopan Unionin tasolla.

EU City Mission: Euroopan unionin ”100 hiilineutraalia ja älykästä kaupunkia vuoteen 2030 mennessä” -mission tavoitteena on tukea 100 eurooppalaista kaupunkia saavuttamaan hiilineutraalisuuden vuoteen 2030 mennessä. Mukaan ohjelmaan haki yhteensä 377 kaupunkia. Komissio valitsi Turun yhdeksi 100 edelläkävijäkaupungista.

Eurooppa-foorumi: kaikille yhteiskunnan eri toimijoille ja kansalaisille avoin tapahtuma vuosittain, jossa pohditaan Suomen roolia Euroopassa ja Euroopan unionissa.

Green City Accord: on EU:n komission uusi aloite, jonka ideana on kannustaa kaupungeja ympäristönsuojeluun. Aloitteen allekirjoittaneet kaupungit sitoutuvat luonnon monimuotoisuuden sekä ilman ja veden suojelemiseen, melun vähentämiseen ja kiertotalouden edistämiseen. Kaupungit raportoivat säännöllisesti toimistaan; ideana on levittää verkostossa myös hyviä käytäntöjä

Kansallinen kaupunkipuisto: Suomen maankäyttö- ja rakennuslaissa [1] määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki tai kunta on sitoutunut.

MAL-verkosto: MAL-verkosto on valtakunnallinen maankäytön-, asumisen ja liikenteen kehittämisverkosto, jonka toiminta perustuu valtion ja suurten kaupunkiseutujen kaupunkipolitiikkaan, seudullisen strategisen suunnittelun edistämiseen ja jäsenseutujen vertaisoppimiseen. Verkoston tavoitteena on luoda edellytyksiä kaupunkiseutujen kestäväälle kehitykselle ja elinvoimaisuudelle.

Nordic Smart City Network: Pohjoismaisten älykaupunkien yhteistyöverkosto Open and Agile Smart Cities (OASC) on globaali yli 140 kaupungin verkosto, jonka tavoitteena on luoda perusta kansainväliselle datapohjaiselle yhteistyölle edistämällä yhteen toimivia ratkaisuja, yritysten innovaatiotoimintaa ja älykkäiden palvelujen syntymistä. Suomen kutoskaupungit ovat verkoston perustajajäseniä

Lyhenteet

CDP – Disclosure Insight Action: Voittoa tavoittelematon organisaatio, joka kerää ja jakaa tietoa sekä auttaa kaupunkeja, yrityksiä ja muita toimijoita ilmastonmuutoksen torjumisessa.

CLC – Climate Leadership Coalition: Suomalaisten yritysten, kaupunkien ja tutkimuslaitosten yhteinen ilmastoverkosto, joka pyrkii vaikuttamaan kilpailukykyyn ja valmiuteen vastata ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen riittävyyden tuomiin uhkiin sekä kykyyn hyödyntää näiden synnyttämiä liiketoimintamahdollisuuksia.

IUC – International Urban Cooperation, EU:n kansainvälinen kaupunkiyhteistyön ohjelma

EIP – European Investment Bank, Euroopan Investointipankki

GCCC – Green Circular Cities Coalition. ICLEI:n käynnistämä kansainvälinen kiertotaloustoimijoiden kaupunkiverkosto, joka etsii ratkaisuja, joiden avulla voidaan siirtyä lineaarisesta talousmallista kiertotalouteen.

IASP – International Association of Science Parks and Business Areas, kansainvälinen

tiedepuistojen ja yrityskeskittymien yhdistys

ICLEI – Local Governments for Sustainability, on yli 1750 paikallis- ja aluehallinnon verkosto, joka on sitoutunut kestäväan kaupunkikehitykseen. ICLEI toimii yli 100 maassa kestäväan kehityksen edistämiseksi ja edistää paikallisia toimia vähäpäästöisten, luontoperusteisten, oikeudenmukaisten, joustavien ja kiertotalouden mukaisten ratkaisujen löytämiseksi.

UBC – Union of Baltic Cities, Itämeren kaupunkien liitto

KELA – Kansaneläkelaitos

KRP – Keskusrikospoliisi

SECAP – Sustainable Energy and Climate Action Plan: EU:lle raportoitava kaupunkien ja alueiden kestäväan energian toimintasuunnitelma

Sitra – Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, julkinen asiantuntijaorganisaatio

TEN-T – Trans European Network

WHO – World Health Organization, maailman terveysjärjestö

YK – Yhdistyneet Kansakunnat

Liitteet